UCLA
Archive of the Yiddish Literary Journal Kheshbn

Title
Der Rayzndiker Foter/ The Voyaging Father

Permalink
https://escholarship.org/uc/item/1z0635jd

Journal
Archive of the Yiddish Literary Journal Kheshbn, 97(1)

Author
Lazar Traister, Leyzer Treyster/

Publication Date
1981

Copyright Information
Copyright 1981 by the author(s). All rights reserved unless otherwise indicated. Contact the author(s) for any necessary permissions. Learn more at https://escholarship.org/terms

Peer reviewed

eScholarship.org Powered by the California Digital Library
University of California

שאול גוטמאַן / ניו־יאָרק

דער גייסטיקער קלימאַט אין דער יידישער אַמעריקע

דער אַמעריקאַנער יידישער ישוב, ווי באַוווסט, שטעלט מיט זיך פֿאָר אַ קיבוץ־גלויות פון פאַרשידענע יידישע שבטים: ספרדישע, דייטשישע, מזרח־אייראָפּעישע און אָריענטאַלישע יידן פון עטלעכע לענדער. עס איז קלאָר פאַר יעדן אָבסערווירער פון דער היגער יידישער סצענע, אַז די דאָזיקע פּלוראַליסטישע יידישע געמיינדע — אין איר רוב פון מזרח־אייראָפּעישן אָפּשטאַם, ווערט מיט יעדער דעקאַדע אַלץ מער אינטעגרירט אין דער אַמעריקאַנער סביבה, און במדרגה נעמט זי איבער פאָרמען, לעבנס־סטילן, גייסטיקע מאָדעס און געוווינהייטן, וואָס דאָמינירן היינט־צו־טאָג אין אַמעריקע.

גלייכצייטיק איז פאַר יעדן וואָס מעסט נישט אַלץ מיט מזרח־אייראָפּעישע קריטעריעס פאַרשטענדלעך, אַז די דאָזיקע אַקולטוראַציע מיינט נישט אַסימילאַציע, אָדער אונטערגאַנג פון אַמעריקאַנער יידנטום. ניין! יעדער אָפּנייג פון נוסח־אַשכנז, אָדער נוסח ספרד, דראָט נישט מיט אויפלייזונג, ווי געוויסע ספּעציאַליסטן אָדער פּאַרטיי־אידעאָלאָגן דרשענען. עס זיינען במשך אונדזער געשיכטע געווען פאַרשידענע נוסחאות אין יידישקייט; מעג אויך אויפקומען אַן אַמעריקאַנער נוסח. ווילן מיר זיך דאָ באַקענען מיט צווי גייסטיקע טענדענצן אין אַמעריקאַנער יידנטום ביים היינטיקן טאָג.

פאַראַן איצט אַ היפּשע צאָל שרייבערס, פאָרשערס, היסטאָריקערס און סאָציאָלאָגן צווישן אַמעריקאַנער ראַביים. איינער פון די אָנגעזעענסטע שריפטשטעלערס און ערודיטן איז ראַבײ העראַלד שולוויס פון קאַליפאָרניע, וועלכער געהערט צו מרדכי קאַפּלאַנס רעקאָנסטרוקציאָניסטישן חדר. האָט ד״ר שולוויס פאַרעפנטלעכט אַן עסיי ווו ער רעדט זיך אָראָפּ פון האַרצן לאַמענטירנדיק אַז עפּעס פעלט אין אַמעריקאַנער יידישן לעבן, וואָס זאָל שטילן די בענקשאַפטן פון דער יידישער נשמה. ער דערציילט אונדז אין אַ לירישן מאמר אַז דער געוווינלעכער אַמעריקאַנער ייד פילט זיך איינזאַם, און דערפאַר הערן מיר כסדר וועגן שטייגנדיקע גטן, פאַרברעכערישקייט און זעבסטמאָרדן פון סטודענטן. עס איז נישט גענוג פאַרן היינטיקן ראַביי, טענהט ער, צו ריידן וועגן טעאָלאָגיע, הלכה, מצוות, אָדער פאָלקישקייט; אַנדערע פּערזענלעכע זאַכן באַזאָרגן אַמעריקאַנער יידן: שפּאַנונגען צווישן עלטערן און קינדער, דיסהאַרמאָניעס צווישן מאַן און ווייב, דער טויט פון עלטערן, די פוסטקייט פון זייער לעבן. זייערע דאגות און קלעמענישן באַשטייען דער עיקר פון זייער אינערלעך לעבן, בין אָדם לעצמו, צווישן מענטש און זיך אַליין. אין אַ צייט ווען אַרום אונדז קאָכט אַ רעוואָלוציע אין ווערטן און דערוואַרטונגען; אין אַזאַ צייט האָבן די אַלטע הייליקייטן פון גאָט, תורה און ישראל פאַרלאָרן די רעלעוואַנץ פאַר זייער פערזענלעך לעבן. (זע: „קאָנסערוואַטיוו דזשודאַיזם״, זומער, 1979).

וואָס, פרעגט ער, קען דער ראַביי זיי זאָגן? ער האָט בלויז ענטפערס אויף כלל־ישראל ענינים, נישט אויף זייערע יחידישע פּראָבלעמען; דערפאַר מוזן זיי גיין ערגעץ אַנדערש זוכן הילף צו זייערע קלעמענישן. גייען זיי טאַקע ערגעץ אַנדערש: זיי זוכן אויס אַלערליי צונויפּ־טרעף־גרופּעס, טראַנסצענדענטאַלע מעדיטאַציעס, מענטשלעכע פּאָטענציאַלקייט באַוועגונגען, און ענלעכע. די דאָזיקע יידן פון אַ גאַנץ הויכן קאַליבער זיינען אַן אַרויסרוף צו דער סינאַגאָגע, און דעם עטאָס פון יהדות, האַלט דער ראַביי. זיי זאָגן אָן דעם אויפקום פון נייע סעקולערע רעליגיעס; ס'איז אַ נייער גלויבן ווו טעאָלאָגישע איבערנאַטירלעכקייטן ווערט פאַרביטן דורך „פּסיכאָלאָגישער איבערנאַטירלעכקייט.״

לויט ד״ר שולוויס קען די דאָזיקע אויפקומענדיקע פּסיכאָלאָגישע באַוועגונג ווערן אַן ערנסטערע סכנה פאַר יהדות ווי די שמד־פּרווון פון קריסטנטום, און אַט צוליב וועלכע טעמים: 1) די סעקולערע רעליגיעס פּרעטענדירן נישט צו

וועלן אָפשמדן; איז דערפאַר דער שאַנדפלעק פון שמד נישט צוגעקלעפט צו די „נייע גלויביקע"; 2) מערסטע יידן זיינען אַזוי סעקולאַריזירט אַז באַלאַנגען צו אַזעלכע סעקולערע רעליגיעס שאָקירט קיינעם ניש; 3) ס'איז מסתמא דאָ אַ געוויסע לעגיטימירונג פאַר די דאָזיקע יידן וועלכע זיינען צופרידן מיטן פאַקט וואָס אַ סך פון די פירערס, דענקערס און אָרגאַניזירערס פון די דאָזיקע באַוועגונגען שטאַמען פון יידן: עריק פראָם, אַברהם מאַסלאָו, פריץ פערלס און אַנדערע.

הגם די דאָזיקע פסיכאָ־רעליגיעזע באַוועגונג איז, לויט שולוויסן, רעספעקטאַבלער, סעקולאַריזירטער, ווי די יוגנט־קעגן־קולטור־עקספערימענטן — אַנדערש אין סטיל און מאָטיווירונג — פון דעסטוועגן זיינען פאַראַן ענלעכקייטן צווישן ביידע שטרעמונגען: זיי שטעלן מיט זיך פאָר אַ טיפע אומצופרידנקייט מיט דער אומפערזענלעכער, דריקנדיקער געזעלשאַפט, און אַ לעכצן נאָך גייסטיקייט. ביידע גרופעס פילן זיך דערשטיקט הינטער דער אייזערנער מאַסקע פון ראָלן, אָבליגאַציעס, פליכטן צו געפעלן; אַנדערע; נחת־פראָדוצירנדיקע מאַשינען פאַר עלטערן, לערערס, בעלי־בתים, אינסטיטוציעס. זיי נייטיקן זיך אויסצודריקן זייער פערזענלעכקייט אין אַ קאָלעקטיוו וואָס איז אויפמערקזאַם צו זייער „איך", וואָס ווערט פאַרשלונגען אין דער אַנאָנימקייט פון דעם קאָנווענציאָנעלן ציבור. אָט דאָס זיינען, לויט שולוויסן, די סיבות וואָס באַוועגן זיי צו זוכן אַן אינטימערע געמיינשאַפט.

אַודאי ווייסט דער ראַביי ווי אָפט זייער ספאָנטאַנקייט גייט איבער אין אימפולסיוקייט; אַז זייער פאַרנעמען זיך כסדר מיטן אייגענעם איך ענדיקט זיך מיט היפאָכאָנדריע. אָבער, באַטאָנט ער, אים גייט נישט אָן דער דערפאָלג אָדער דורכפאַל פון די גרופעס; אים גייט אָן דער הונגער פון אונדזערע יידן וועלכע די סינאַגאָגעס קענען נישט באַפרידיקן. ער דערמאָנט אברהם העשעל, וועלכער האָט געוואָרנט וועגן די אַלע סכנות: „די תורה רעדט אין דער שפראַך פון מענטשן, אָבער די חז"ל האָבן פאַרזען דעם מענטשן אין דעם ייד; זיי האָבן נישט פאַרשטאַנען זיין דילעמע. יעדער דור האָט זיינע אייגענע פראָבלעמען. יעדער מענטש איז באַלעסטיקט מיט דאגות, אָבער די חז"ל האָבן געשוויגן וועגן דעם; זיי האָבן נישט געוויזן קיין וועג די פאַרבלאָנדזשעטע".

און דער ראַביי זעצט פאָר, אַז מערסטע יידן זיינען נישט צופרידן מיט דער סינאַגאָגע יידישקייט; זיי זיינען הונגעריק נאָך דער וואַרעמקייט און סימפאַטיע פון אַנדערע יידן. זיי קומען אַמאָל אין שול אַריין צוליב די קינדער אָדער די זיידעס, אָבער זיי זיינען נישט איבערצייגט אַז ס'איז דאָ אַ סך חכמה אין די אַלע צערעמאָניאַלע אַקטן. נישט קיין ביכער און נישט קיין קודסן פאַר דערוואַקסענע קענען באַפרידיקן די דאָזיקע יידן, וועלכע שטעלן מיט זיך פאָר דעם רוב פון יידישן ציבור. זיי לעכצן נאָך אַן אינטימער, פערזענלעכער, סימפאַטישער באַציונג מצד און מיט יידישע מענטשן.

אין זיין אָפנהאַרציקן השתפכות הנפש דערקלערט ד"ר שולוויס אַז ער איז אייפערזיכטיק אויף די היינטיקע פסיכאָלאָגן, ווייל די דאָזיקע סעקולאַריסטן ראַנגלען זיך מיט די גייסטיקע און מאָראַלישע ווערטן פון וואַקסנדיקן איך; זיי דיסקוטירן די נייטיקייט פון גרונט־צוטרוי פון לאָיאַליטעט, פון אידעאָלאָגישע התחייבותן. זיי זיינען די דאָקטוירים פון דער נשמה, בעת ער, דער ראַביי, איז אַ קאָנפעראַנסיע פון מנהגים און צערעמאָניעס, וואָס ווערט פאַרשטופט אין דער ראָלע פון אַ ריטואַל־פונקציאָנער צוזאַמען מיטן עסנוואַרג־צושטעלער, מיטן פלאָריסט, פאָטאָגראַפיסט, קאַפעליע־אָנפירער וואָס גיבן די פסיכאָלאָגן, פרעגט ער, וואָס יידישקייט גיט נישט? זיי פאַרענטפערן פראַגעס פון פריוואַטן סדר־היום: זיי פרוון באַפרידיקן די זוכונגען פון גייסטיקייט, פון אַן אינטימער געמיינשאַפט, פון זעלבסט־אויסדרוק, ספאָנטאַנקייט — אַ הונגער וואָס די רעליגיעזע יידישע עדה שטילט נישט.

וואָסער תרופה שלאָגט ער פאָר צו ענדערן די סיטואַציע און צו היילן די מחלה? ער לייגט פאָר צו אַנטוויקלען אַ ליטעראַטור פון יידישער חכמה וואָס איז געווענדט צו פערזענלעכע און פאַמיליע לעבנס־סיטואַציעס; אַזעלכע ווי: סעקסואַליטעט,

צעשיידונג פֿון מאַן און פֿרוי, אַלטקייט, קראַנקייט און טויט, און דאָס זוכן אַ זין אין לעבן. ער האַלט אויך אַז מ׳דאַרף טרענירן פּאַראַ־פּראָפֿעסיאָנאַלן פֿון ייִדישקייט, ס׳הייסט אינטעליגענטע, נישט־פּראָפֿעסיאָנאַלן, וואָס זאָלן אַרויסהעלפֿן דעם ראַביי, פּונקט ווי עס זײַנען דאָ פּאַראַ־מעדיציניש, פּאַראַ־לעגאַלע, און פּאַראַ־פּסיכאָלאָגישע אַרויסהעלפֿערס.

עס קען נישט זײַן קיין ספֿק אַז ד״ר שולווײַסעס דיאַגנאָז פֿון דער אומצופֿרידנקייט מצד אַ היפּשן ייִדישן עולם מיט דעם אינהאַלט פֿון דער סינאַגאָגע־ייִדישקייט איז כאַראַקטעריסטיש נישט בלויז פֿאַר קאַליפֿאָרניע, נאָר פֿאַר דער גאַנצער מערבֿ־וועלט ווו ייִדן לעבן. אין דעם קאַליפֿאָרניער ראַבײַס לירישן עסיי הערן מיר אָפּקלאַנגען פֿון מאַרטין בובער, אַבֿרהם העשעל, און אַנדערע מיסטיש־אָנגעהויכטע ייִדישע דענקערס. יענע מיט עטלעכע צענדליק יאָר צוריק טיפֿער אַרײַנגעקוקט אין די סיבות פֿון דער דאָזיקער מחלה, און האָבן געמאָנט אַ רעמאָנט, אַן איבערבוי פֿון דער שיער נישט גאַנצער מערבֿ־ציוויליזאַציע, און אויך פֿון אַ ריי גרונט־אײַנשטעלונגען פֿון דער ייִדישער עסטאַבלישמענט. ראַביי שולווײַס ווייסט אַז דער קריזיס אין דער סינאַגאָגע־ייִדישקייט וואָרצלט אין דעם איצטיקן גײַסטיקן וועלט־קריזיס, אָבער ער באַנוגנט זיך מיט פּאָרלייגן פּאַליאַטיוון, וואָס וועלן אפֿשר אַ ביסל לינדערן די מחלה, אָבער נישט אויפֿריכטן די דערשלאָגענע.

אויך די ליבעראַלע, פּראָטעסטאַנטישע קירכעס קלאָגן אויף ענלעכע חולאתן. לויט אַן אויספֿאָרשונג וואָס איז לעצטנס דורכגעפֿירט געוואָרן צווישן פּראָטעסטאַנטן, קאַטאָליקן און רעפֿאָרם־ייִדן וויל מען אַז גלחים און ראַבײַס זאָלן דער עיקר פֿאַרמאָגן אַפּעלירנדיקע פּערזענלעכע אייגנשאַפֿטן, נישט קיין לומדות אין טעאָלאָגיע, אָדער עולם־הבאדיקע ענינים. מען פֿאַרלאַנגט אַז די גײַסטיקע פּאַסטעכער זאָלן קודם כּל זײַן אָפֿן, אַליין־קריטיש, געדולדיק, זיך מתעסק זײַן מיט קהלישע ענינים, און זאָלן זײַן מוסטערהאַפֿט אין כאַראַקטער. זייער פֿרומקייט אָדער טיפֿקייט פֿון רעליגיעזן גלויבן איז פֿון קנאַפּער וויכטיקייט (זע „טײַמס״ 29טן סעפּט., 1980); און אַזוי ווי עס קריסטלט זיך אַזוי ייִדלט זיך.

אין אַ צײַט ווען עס קאָכט זיך אין דער גאַנצער מערבֿ־ציוויליזאַציע אַ רעוואָלוציע אין ווערטן און דערוואַרטונגען, ווי ד״ר שולווײַס זאָגט ריכטיק, ווען די אַלטע הייליקייטן זײַנען מער נישט רעלעוואַנט, צי וועלן מיר ייִדן בײַקומען דעם קריזיס מיט דער הילף פֿון פּאַראַ־פּראָפֿעסיאָנאַלן? און צי וועלן די אַלע וואָס ראַנגלען זיך מיט דעם קריזיס זיך צופֿרידנשטעלן מיט די ענטפֿערס פֿון טעאָלאָגן אויף זייערע קשיות און אבעיות? צי קען די סינאַגאָגע מיט אירע פּאַרטיקע ענטפֿערס אויף אַלע לעבנס־פֿראַגעס געווינען און איבערצײַגן די דאָזיקע זוכערס און צווייפֿלערס?

II

און דאָס ברענגט אונדז צו אַן אַנדער גרופּע אומצופֿרידענע: די קולטור־באַוועגונג וואָס דריקט אויס אויף אַן אַנדער אופֿן איר קעגנערשאַפֿט צום גײַסטיקן סטאַטוס־קוואָ — די קעגן־קולטור־שטרעמונג בײַ דער אַמעריקאַנער ייִדישער יוגנט און אינטעלעקטואַלן. דער אַמעריקאַנער ייִדישער דיכטער און עסייאיסט, עדוואַרד ראָדיטי, באַהאַנדלט די דאָזיקע ריכטונג אין אַן אַרומנעמעניקער אַרבעט: „די נעאָ קבלה און דער אַמעריקאַנער ייִדישער קעגן־קולטור״—אַן ענין וואָס ס׳איז כּדאַי אַז אויך אַנטי־קעגן־קולטוריסטן זאָלן זיך מיט אים באַקענען (זע: „מידסטרים״, אָקטאָבער, 1979).

ראָדיטי שטרײַכט אונטער דעם פֿאַקט אַז די קינסטלערישע און אינטעלעקטועלע קעגן־קולטור פֿון די לעצטע דעקאַדעס האָט צוריק אויפֿגעלעבט וואָס מען האָט כּמעט געהאַט פֿאַרגעסן, אָדער אָפּגעוואָרפֿן ווי אומוויכטיק, אָדער אפּיקורסיש פֿון שטאַנדפּונקט פֿון דער אַקצעפּטירטער טראַדיציע. אין פּאָעזיע, למשל, ווערן די דיכטער: בלייק, רעמבאָ, לאָטרעמאָן, איצט מער געלייענט און דיסקוטירט, אין די אַזוי־גערופֿענע אַוואַנגאַרד־קרײַזן ווי האָמער, ווירגיל, דאַנטע און מילטאָן. אין דער פֿילאָסאָפֿיע ווידער ווערן עקזאָטישע בודיסטישע מיסטיקער באַטראַכט מצד אַ סך מענטשן מער רעלעוואַנט פֿאַר אונדזער

הײנטיקער סיטואַציע װי דעקאַרט, װיליאַם דזשײמס, אָדער דיואַי.

אין זײערע זוכונגען אין װײטן עבֿר, איז די „אונטערגרונט"-אינטעלעקטואַלן געװען באַשערט װידער צו אַנטדעקן ניט בלויז אַזיאַטישע, אַפֿריקאַנישע, אָדער אַנדערע עקזאָטישע רעליגיעזע שיטות, נאָר אויך די פּעריפֿערישע שטרעמונגען פֿון מערבֿ-פֿילאָסאָפֿישן, אָדער רעליגיעזן געדאַנק, װי גנאָסטיציזם, סאַטאַניזם, מיסטיציזם, װאָס זײַנען געװען פֿאַרנאַכלעסיקט זינט דער רענעסאַנס-צײַט. אויך אין דער הײנטיקער יהדות, װײַזט ריכטיק אָן ראַדיטי, קען מען באַמערקן אַן אָפּנװג פֿון ראַציאָנאַליזם און תּלמודישן געדאַנק אין דער ריכטונג פֿון חסידות, קבלה און אַנדערע מיסטישע אופֿנים פֿון מחשבֿה און לעבן, װאָס מען האָט במשך יאָרהונדערטער אַנטמוטיקט, אָדער באַטראַכט װי געפֿערלעך, אַחוץ פֿאַר יחידי-סגולה. די װאַקסנדיקע פּאָפּולאַריטעט פֿון מאַרטין בובערס און גרשום שלומס װערק, פּונקט װי די בעלעטריסטיק פֿון באַשעװיס-זינגער — דאָס זײַנען אַלץ סימפּטאָמען פֿון אינטערעס און אויפֿלעבונג אין דעם סאָרט ליטעראַטור במשך די לעצטע צענדליקער יאָרן.

אין אַמעריקע איז די דאָזיקע טענדענץ געװען באַגרענעצט צו אַ שיכט יונגע ייִדן װעלכע זײַנען געװען אומצופֿרידן מיט דער רעספּעקטאַבעלער, געלט-קלײַבנדיקער ייִדישקײט. אין אײראָפּע איז אויפֿגעקומען אַן אַנדער פֿאָרם פֿון רעװאָלט קעגן דעם מיטלקלאַס-ייִדישן טראַדיציאָנאַליזם. די פֿראַנצױזיש-ייִדישע פּרעסע האָט געשאַפֿן אַן אויסדריק פֿאַר דער באַװעגונג — אַ טענדענץ קעגן „פּאַפּאַס ייִדישקײט". ביז דעם נאַציזם האָבן פֿראַנצױזישע ייִדן אָפּגעװאָרפֿן ציוניזם, קבלה און חסידות; איצט זײַנען די אַלע שיטות אויפֿגעשטאַנען צום לעבן אין פֿראַנקרײַך.

בײַ אונדז אין אַמעריקע װערט אַמשטאַרקסטן מאַניפֿעסטירט דער אויפֿגעלעבטער אינטערעס אין קבלה און חסידות, אין קאַליפֿאָרניע, װוּ עס װערן פֿאַרעפֿנטלעכט זשורנאַלן און ביכער מצד עטלעכע גרופּעס יונגע אַמעריקאַנער ייִדישע פּאָעטן, װי דזשעראָם ראָטענבערג, דוד מעלצער, האָװאַרד שװאַרץ, דזשעק הירשמאַן און פּאַמעלאַ האָדאַס. זײ גרופּירן זיך אַרום אַ שריפֿט „טרי" (בוים), װאָס דערשײַנט אין בערקלי, קאַליפֿאָרניע. אויך אין סט. לואיס (מיזורי) און לאָנדאָן עקזיסטירן אַזעלכע גרופּעס.

דער נעאָ-קאַבאַליזם פֿון דער קאַליפֿאָרניער גרופּע איז, לויט ראָדיטין, אַ ספּעציפֿישער ייִדישער אויסדרוק פֿון אַן אַלגעמײנער טענדענץ צװישן אַמעריקאַנער קינסטלערס און אינטעלעקטואַלן װאָס מקען אויך זען אין דער ביטניק באַװעגונג, אין ראָק-מוזיק, אין דער פֿאַרשפּרײטונג פֿון זען-בודיזם — אין אַלע פֿאָרמען פֿון רעװאָלט קעגן דעם װאָס פֿרוידיאַנער װאָלטן אָנגערופֿן דעם „סופּער-עגאָ" (דער טײל פֿון פּסיכישן אַפּאַראַט װאָס איז שײך צום געװיסן), און „עגאָ" (דער טײל פֿון פּסיכישן אַפּאַראַט װאָס איז אין קאָנטאַקט מיט דער סבֿיבֿה, און פֿאַרמיטלט צװישן דעם „איד", און „סופּער-עגאָ"); און לטובֿת די טונקעלע און מיסטעריעזע טרײַב-כּוחות, און אינהאַלטן פֿון „איד" (דער טײל פֿון פּסיכישן אַפּאַראַט װאָס אַנטהאַלט די אומבאַװוּסטזיניקע, אינסטינקטיװע טרײַב-קרעפֿטן).

אין זשורנאַל פֿון די דאָזיקע נעאָ-קאַבאַליסטן װערן איבערגעדרוקט אויסצוגן פֿון גרשום שלומס איבערזעצונגען פֿון די מיטלאַלטערלעכע מקובלים, אַבולאַפֿיאַ (1291-1241), אָדער פּילאָן. אַ סך פֿון זײ זײַנען גרופּירט אין נישט-פֿאָרמעלע לערן-גרופּעס אַרום ניו-יאָרקס איסט װילעדזש, און אין קאַליפֿאָרניע; אײניקע גרופּעס שטודירן און קאָנצענטרירן זיך אויף דער ספֿרדישער קבלה פֿון מיטלאַלטער. עס קען אפֿשר געשען, מײנט ראָדיטי, אַז אַ טײל פֿון די דאָזיקע נעאָ-קאַבאַליסטן זאָלן מיט דער צײַט דערגײן צו די הויפּט-שטראָמען פֿון יהדות, אָבער ביז דעמאָלט בײַטיקן זײ זיך אין אינטעלעקטועלער פּירערשאַפֿט, װײַל זײ מיסאינטערפּרעטירן זײערע כּלומרשטע אַנטדעקונגען; זײ פֿאַרקריפּלען נעמען און ציטאַטן, און אפֿילו סתּם װערטער, װי למשל, אָנשטאָט גמטריה זאָגן זײ גערי-אַטריע, אָדער אײנער פֿון זײערע פּאָעטן פֿאַרמישט משה רבינו מיט דוד המלך.

פֿון דעסטװעגן, פּירט דער מחבר פֿון דער אָפּהאַנדלונג אויס, נישט געקוקט

אויף די בלאַנדזשענישן פון די נעאָ־קאַבאַליסטן, דאַרף מען זיי באַגריסן פאַר זייער צוריקקער צו די פּאָעטישע, אינטואיטיווע, אָדער מיסטישע צוגאַנגען וועלכע זיינען פאַרנאַכלעסיקט געוואָרן, ווייל מיר האָבן צופיל באַטאָנט ראַציאָנאַליסטישע אָדער פּראַגמאַטישע איינשטעלונגען צו אַלע פּראָבלעמען. אָבער דער אומקער, שטרייכט ראַדיטי אונטער, דאַרף נישט אונטערגענומען ווערן אויף אַן „אָדער־אָדער״־יסוד; פאַרקערט: מען דאַרף עס נעמען אויף אַן „און״־יסוד, אַזוי אַז עס זאָל זיין אַ דערגענצונג־איינשטעל צו די היינט־צייטיקע פּראָבלעמען.

* * * * *

פון די ביידע אָפּהאַנדלונגען — פון ראַביי און דעם עסייאיסט — איז קלאָר אַז אי די קאָנסערוואַטיווע ייִדישקייט, אי דער ראַציאָנאַליזם באַפרידיקן נישט די גייסטיקע נויטן פון אַ היפּשן סעקטאָר אין אַמעריקאַנער ייִדנטום. מענטשן מיט אַ התלהבות־געפיל, ביי וועמען גלויבן איז אַ האַרץ־באַדערפעניש, נישט קיין שכל־פּראָבלעם, פאַר די דאָזיקע עמאָציאָנעלע נאַטורן, פאַר זיי איז צו קאַלט און טרוקן די שכלדיקייט פון די ראַציאָנאַליסטישע טעאָלאָגן; זיי קענען נישט באַפרידיקן די בענקשאַפטן פון האַרץ. ווי פּאַסקאַל האָט דאָס אַמאָל גלענצנדיק פאָרמולירט: דאָס האַרץ האָט זיך זיין שכל, וואָס דער שכל קען נישט פאַרשטיין.

אויף די קאָנסערוואַטיווע שיטה אין אַמעריקאַנער ייִדישקייט, ספּעציעל איר רעקאָנסטרוקציאָניסטישער וואַריאַנט, איז אַ מתנגדיש־ראַציאָנאַליסטישע אָריענטאַציע באַוירט אויף אַ סאָציאָלאָגיש־פּראַגמאַטישן צוגאַנג וואָס באַטאָנט דער עיקר דעם ייִדישן קאָלעקטיוו און זיינע נויטן. לויט דעם איינשטעל ליגט דער זכות־הקיום פון רעליגיע און איר הויפּט־פונקציע אין קאָנסאָלידירן די גרופּע און פאַרפעסטיקן איר קיום. דער יחידיש־אוניווערסאַליסטישער עלעמענט אין דער יהדות ווערט דאָ מינימיזירט.

דער אַנטי־ראַציאָנאַליסטישער קלימאַט פון אונדזער צייט — אַ צייט פון רעוויזיע, פון באַרג־אַראָפּ פון אידעאָלאָגיעס מיט זייערע טאָטאַלע לייזונגען, אַ צייט פון אַנטוישונג אין אַלע צוגעזאָגטע גן־עדנס — אין דעם דאָזיקן גייסטיקן קלימאַט זוכן אַ סך מענטשן, און קודם כל ייִדן — ענטפערס אויף זייערע פּערזענלעכע פּראָבלעמען. ס'איז אַ צייט ווען עס בייטן זיך קולטור־סטילן און אַלטע ווערטן ווערן פאַרוואָרפן; ווען ביי אַ סך מענטשן, ספּעציעל ביי דער יוגנט, דאָמינירט דער פּרינציפּ פון אַליין רעאַליזירונג, אָדער אַליין־באַפרידיקונג; מען זוכט ענטפערס אויף אולטימע פראַגעס, אַ זין אין לעבן. אפשר וועט זיך מיט דער צייט אויסלייטערן אַ נייע אַטמאָספער וואָס וועט סינטעזירן טראַדיציאָנעלע ווערטן און מאָדערנקייט, מיסטישע און ראַציאָנאַליסטישע איינשטעלונגען. אָדער... מיר וועלן שלום מאַכן מיט די אומלייזבאַרע פּראָבלעמען אין יחידס עקזיסטענץ.

מכוח אַלע געשעפטלעכע און פינאַנציעלע ענינים

בעטן מיר אַלעמען צו ווענדן זיך צו אונדזער פינאַנץ־סעקרעטאַר:

G. FRYDMAN

פאַרוואַלטונג „חשבון״ — Phone: 655-1292

337½ North Hayworth Ave. • Los Angeles, Calif. 90048

לייזער טרייסטער

דער רייזנדיקער פּאָטער

(דערציילונג)

.1

אָנגעטאָן אין אַ גרוי־קאַראַקולענעם מאַנטל, מיט ווייסע הענטשקעס אויף די הענט, איז די שכלדיק־געזעצטע בלענטש, אַ טעמפּל־טוערין, מיט אַן איידעלן פּנים, געשטאַנען אין קאָרידאָר ביים אַרויסגאַנג פון דער היים און האָט געוואַרט אויף איר מאַן צו גיין מיט אים צום ראַביי אין הויז.

דער מאַן — מילטאָן בערקאָוויץ, הויך, פון אַ יאָר 45, מיט אַ נאָבעלן אויסקוק — איז געווען דער פּרעזידענט פון טעמפּל. ער איז געשטאַנען אין עסצימער, אָנגעטאָן אין אַ העלן ווינטער־מאַנטל, אויפן קאָפּ—אַ שוואַרצער קאַפּעליוש, און האָט, ווי אין געאייל אָפּצופאָרן אין וועג אַריין, געקוקט אויף זיינע צוויי קינדער, אידיט און דייוויד, וואָס האָבן מיט פאַרכלינעטער ליבשאַפט אַרויסגעשטאַמלט זייערע געפילן צו אים.

אידיט, מיט לאַנגע בלאָנדע האָר, איז געווען 10; און דייוויד, מיט אַ שוואַרצער טשופּרינע און קלוג־דורכשטראַלנדיקע שוואַרצע אויגן, האָט נאָך געהאַט אַ יאָר צו זיין בר־מצוה.ביידע זענען געשטאַנען ביים טיש, ווו נישט לאַנג צוריק האָבן זיי צוזאַמען מיטן פּאָטער און דער מוטער פאַרענדיקט דאָס פרייטיק־צונאַכטיקע מאָלצייט, דערנאָך האָבן זיי געהאַט צונויפגעקליבן די טעלערס אויף אַריינצוטראָגן אין דער קיך און צעוואַשן זיי. דערזען דעם פּאָטער אַרויסקומען פון שלאָפצימער, גרייט אַוועקצוגיין, האָבן זיי אים פאַרהאַלטן און גענומען רעדן צו אים ווי צו אַ זעלטן־ליבן גאַסט.

— ס'איז געווען אַ פאַרגעניגן, דעד, צו זיצן און עסן צוזאַמען מיט דיר ביים טיש.

— האָט אידיט, אַ גוטיטשקע, מיט שעמעוודיקייט און פרייד אין איר יונג שטימעלע, געצערטלט דעם פּאָטער מיט אירע רייד. — פאַר נישט אַוועק אַזוי אָפט פון דער היים איבער ביזנעס.

מילטאָן בערקאָוויץ האָט געשמייכלט אונטער די וואָנצעס און געגלעט זי אויפן קאָפּ: — כ'מוז, אידיט טייערע. כ'מוז צוקריגן נייע קויף־פּלעצער פאַר מיין געשעפט.

אידיט איז שטיל געוואָרן און האָט געטראַכט צו זאָגן נאָך עפּעס. געזען די שוועסטער שווייגט, האָט דייוויד אויסגענוצט די געלעגנהייט און געזאָגט מיט אומעט:

— איז פאַרוואָס, דעד, גייסטו אַצינד אַוועק מיט דער מאַמען צום ראַביי? אַז דו ביסט שוין אין דער היים, איין מאָל אין אַ סך וואָכן, איז פאַרברענג מיט אונדז. אָן דיר איז שווער צו זיין אין הויז.

ווי ער וואָלט געהאַלטן אין שליסן אַן אויסגעצייכנטן משא־ומתן מיט אַ צוטרויִלעכן געשעפטסמאַן, האָט מילטאָן געשמייכלט אויך צום זון:

— כ'בין דאָך פּרעזידענט פון טעמפּל, דייוויד... — האָט ער זיך פאַרענטפערט מיט אויסדריקלעכן ערנסט. — דער ראַביי וויל זיך דורכרעדן מיט מיר וועגן דרינגלעכע טעטיקייטן אין טעמפּל.

צוגעהערט זיך צום מאַנס ענפערס בעתן שטיין אין קאָרידאָר און וואַרטן אויף אים, האָט די איידעלע בלענטש דערפילט אַ קלעמעניש אַרום איר בוזעם. זיין ענטפער דער טאָכטער און דעם זון איז געווען דער היפּוך פון אמתן. די ריינע וואָר איז אַז דאָס וואָס ער קומט אָפט נישט אַהיים, אפילו נישט פרייטיק־צונאַכט, האָט גאָרנית וואָס צו טאָן מיט קיין געשעפטן ווייט אַוועק פון שטאָט. און דער איצטיקער וויזיט, וואָס זי גייט אָפּשטאַטן מיט אים ביים ראַביי, האָט קיין פאַרבינדונג נישט מיט וועלכע ס'איז דרינגלעכע טעטיקייטן אין טעמפּל. אַלץ איז שווא־ושקר. דער אמת הינטער אַלעס איז אַן אַנדערער.

שוין אַ היפּש ביסל חדשים ווי אין דער שטיל, אָן די קינדערס וויסן, האָבן זיי זיך אַרומגעריסן ביי די קעפּ, זי און דער מאַן. דורכן טאָג, אין וואָכנטעג, איז געווען רויִק. ער איז אַוועק צו זיין געשעפט —

און זי איז געבליבן אין הויז אַליין, נאָכדעם ווי די קינדער האָבן זיך פֿאַרנומען אין „סקול" אַריין. אָבער נאָך זון־פֿאַרגאַנג, ווען ער האָט זיך באַוויזן אין הויז, האָבן זיך די אַרומרייסעניש אויפסניי אָנגעהויבן. די לעצטע עטלעכע וואָכן איז ער אָבער שוין גאָר ווייניק געקומען אַהיים. פֿאַר די קינדער האָט עס געהייסן אַז דער פֿאָטער איז אַוועקגעפֿאָרן פֿון שטאָט וועגן געשעפֿטלעכע משא־ומתנס. אָבער ווי לאַנג האָט זי, די מוטער, געקאָנט אָזוי אָנגיין און אים באַשיצן? מיט דער צייט האָבן אידיט און דייוויד אָנגעהויבן פֿאַרדעכטיקן. פֿאַרוואָס איז דער פֿאָטער אַזוי אָפֿט אַוועק? — האָבן זיי געפֿרעגט. — דאָס איז דאָך פֿריער נישט געשעען מיט אים? ער האָט אַלע מאָל געהאַט, און ער האָט אויך איצט, באַצאָלטע מענטשן וואָס פֿאָרן אַרום און נעמען באַשטעלונגען. איז פֿאַרוואָס מוז ער לעצטנס אַליין זיך באַשעפֿטיקן דערמיט.

ס'איז דערגאַנגען צו אַזאַ מעמד, אַז נישט בלויז זי, די מוטער, איז געוואָרן שטאַרק באַזאָרגט איבער דעם קינדס חשד נאָר ער זעלבסט, דער פֿאָטער.

ענדלעך האָט זי דעם מאַן צוגערעדט צו האָבן אַ שמועס מיט דעם ראַביי. זאָלן זיי אַלץ אַרויסברענגען פֿאַר אים. זיי דאַרפֿן זיך נישט אָפּהאַלטן דערפֿון איבער בושה. שכנים און אַנדערע לייט באַהאַלטן אויך גאַרנישט. ס'איז נישט מער אַזוי ווי אין די אַלטע צייטן. היינט איז נישט קיין חרפּה צו וואַשן אייגענע קויטיקע וועש אין דער עפֿנטלעכקייט. דערצו וועט דער ראַביי נישט קוקן קרום אויף זיי. ער איז נישט שטרענג אָרטאָדאָקסיש און נישט אַוועקקוקנדיק־רעפֿאָרם. ער איז טראַדיציאָנעל אָבער היינט־וועלטיש. מיט עטלעכע יאָר צוריק האָט ער פֿאַרענדיקט אויף דאָקטאָר־פּסיכאָלאָג. ביי דער גראַדואיר־פֿייערונג, וואָס זיי, די בערקאָוויצעס, האָבן בייגעוווינט, האָבן זיי מיט זייערע אייגענע אויערן געהערט ווי דער הויפּט פֿון דער פּסיכאָלאָגיע דערפּאַרטמענט האָט דעם ראַביי געלויבט אין הימל אַריין בעתן דערלאַנגען אים דעם דיפּלאָם מיטן דאָקטער־טיטל. אויך טעמפּל־קאָנגרעגאַנטן וואָס זיינען געגאַנגען צו אים מיט זייערע פּריוואַטע צרות, האָבן זיך גאַרנישט געקאָנט אָפּלויבן פֿון אים. אַוודאי איז פֿאַראַן אַ שפּאָר ביסל קעגנערס. אָבער דאָס איז דאָך צו דערוואַרטן אַרום יעדן וויכטיקן מענטש. נו, האָט זי, בלענטש, מיט עטלעכע טעג צוריק געהאַט אַ שמועס מיטן ראַביי, דערנאָך אָנטעלעפֿאָנירט דעם מאַן אין אָפיס אַריין צו קומען אַהיים היינט אָוונט — און איצט גייען זיי באַגעגענען דעם ראַביי אין זיין הויז.

אָבער ווי קאָן זי אָפּהאַלטן דעם מאַן פֿון אָפּנאַרן די קינדער מיט פֿאַרבלענדנדיקע תירוצים פֿאַר זיין נישט ווייזן זיך אָפֿטער אין דער היים, און פֿאַר זיין גיין איצט צום ראַביי אין הויז? זי וויל דאָך, ווי ווייט מעגלעך, האַלטן אַלץ בסוד פֿון אידיטן און דייווידן. ס'וואָלט, אָן ספק, צעשניטן איר האַרץ, ווען זייער איינגעגלייבטע זיכערקייט אין דעם שלום־בית צווישן די עלטערן וואָלט צעשטערט געוואָרן.

ענדלעך האָט מילטאָן בערקאָוויץ אין עסצימער פֿאַרענדיקט געבן די קינדער זיינע תשובות און גענומען נאָכפֿאָלגן דער פֿרוי.

געעפֿנט די טיר האָט די רעביצין רעבעקאַ. זי איז געווען אַ בלאָנדע, אָנגעטאָן אין אַ ווייסער בלוזקע, אין שוואַרץ־פֿליורשענע הויזן, און האָט שמייכלענדיק אויפֿגענומען די צוויי חשובע טעמפּל־פֿירערס מיט אַן ענטוזיאַסטישן קבלת־פּנים:

קומט אַריין, בלענטש, קומט אַריין, מילטאָן! — האָט זי ביידן אָנגערופֿן ביי די ערשטע נעמען. — מיר האָבן טיי. כ'זע אייערע פּנימער זיינען רויט ווי פֿייע־ פֿון דעם פֿראָסט אין דרויסן.

הינטער דער שלאַנקער רביצין האָט זיך באַוויזן דער ראַביי. ער איז געווען הויך, פֿון אַ יאָר 50, מיט אַ גרוילעך־שוואַרץ דין בערדל אַרום זיין מאָגער פּנים און מיט תמיד־גאַפֿנדיקע ברוינע אויגן. ער איז געשטאַנען אין שבתדיק־ליכטיקן שיין מעבלירטן גאַסט־צימער, מיט די הענט פֿאַרלייגט אויף דער פֿאָדערשטער שורה קנעפּלעך פֿון זיין רעקל, און האָט געשמייכלט צו די געהויבענע טעמפּל־לייט:

— אויב כ׳מעג בייטן מיין רעבעקאַס אָנבאָט — האָט ער געזאָגט — זאָלן מיר די טיי לאָזן אויף שפּעטער. צוערשט וועלן מיר אַריינגיין אין מיין ביבליאָטעק־צימער און זיך דורכרעדן. דערנאָך וועלן מיר קאָנען געמיטלעך זיצן ביים טיש און פאַרברענגען.

בלענטש האָט אַ שאָקל געטאָן מיטן קאָפּ נאָך איידער דער מאַן אירער האָט עפּעס געוואָלט זאָגן:

— זייער ריכטיק, ראַביי.

די רביצין האָט לאַכנדיק געקוקט דאָ אויף בלענטשן, דאָ אויף מילטאָנען, און נאָכגעגעבן:

— זאָל זיין ווי ס׳איז דעם ראַבייס רצון. דערווייל וועל איך אַראָפּראַמען אַלץ פון טיש. מיר האָבן נאָר־וואָס פאַרענדיקט דאָס שבת־מאָלצייט.

דער ראַביי האָט אומגערן זיך צוגעהערט צו זיין פרויס נישט־נייטיקער דערקלערונג נאָכדעם געפירט די געהויבענע לייט צום ביבליאָטעק־צימער.

קיין גרויס חשק צו הערן די טענות פון די חשובע מאַן און ווייב האָט ער נישט געהאַט. מיט געוויינלעכע קאָנגרעגאַנטן פון טעמפּל האָט ער גערן צו פאַרנעמען זיך. אָבער נישט מיטן טעמפּל־פּרעזידענט און זיין פרוי. די קעגנזייטיקע באַציונגען צווישן אים און זיי זענען געווען זייער נאָענטע. ער האָט צו זיי אַ געפיל ווי צו אַן איבערגעגעבענעם ברודער און האַרציקער שוועסטער. אָפט איז ער מיט דער רביצין געקומען צו די בערקאָוויצעס אין הויז, און זיי צו אים. ביידע משפּחות זענען צוזאַמען געפאָרן אויף וואַקאַציעס אין האָטעלן, אויך צו קאָנפערענצן — רבנישע און ציוניסטישע. פּשוט, זיי האָבן זיך צונויפגעלעבט ווי איבערגעגעבענע קרובים. אָבער פּלוצעם — אַ גיהנום אין די באַציונגען צווישן די בערקאָוויצעס. איז ווי קאָן ער הערן וועגן דעם חורבן? אַז די ליבע בלענטש האָט אים מיט עטלעכע טעג צוריק טעלעפאָנירט וועגן דער איבערקערעניש אין איר הויז, האָט ער איר געראָטן צו גיין מיטן מאַן צו אַ ביוראָ פאַר פּראָבלעמען צווישן חתונה־געהאַטע פּאָרפעלקער, אָדער צו אַ פּסיכאָ־אַנאַליטיקער. ער אַליין וויל נישט ווערן, דירעקט צי אומדירעקט, קיין צד ביי אַזאַ דעליקאַטן ענין. האָט זי נישט געוואָלט הערן דערפון. — איך האָב צו־[illegible] וי נאָך צו אייך, ראַביי — האָט זי מיט צעבראָכנקייט אין קול געענטפערט. — און אויך אַזוי מילטאָן. ער פאַרלאָזט זיך בלויז אויף אייך. כ׳האָב שוין גערעדט מיט אים.

און אַזוי איז עס געבליבן. אָבער איין גאָט אין הימל ווייסט ווי ער, דער ראַביי, פילט זיך אין האַרצן וועגן דעם.

אַריינגעקומען אין ביבליאָטעק־צימער, וואָס איז געווען היפּש גרויס און ביי אַלע ווענט זיינען געשטאַנען גלעזערנע שאַפּעס מיט ספרים, מיט ביכער אין העברעיש און ענגליש, האָט דער ראַביי זיך געזעצט ביים לאַנגן דעמבענעם שרייבטיש און אָנגעוויזן די אויסנעמלעכע פריינד אויף לעדער־באַצויגענע שטולן אַקעגנאיבער אים:

— מאַכט זיך באַקוועם.

מילטאָן און בלענטש האָבן אַראָפּגענומען פון זיך די אייבערשטע ווינטער־מלבושים, אויפגעהאָנגען זיי אויף אַ קליידער־געשטעל וואָס אין אַ ווינקל, און זיך געזעצט קעגנאיבער דעם ראַביי.

— נו — האָט דער ראַביי אַ זאָג געטאָן צו זיינע פריינד — ווער פון אייך וויל אָנהייבן איבערגעבן וועגן דעם מעמד?

מילטאָן האָט אַ קוק געטאָן אויף בלענטשן און געברומט צום ראַביי:

— זי...

בלענטש האָט עס אָנגעהויבן באַהבה און מיט אַ טריב געמיט, אָפט אויך מיט אַ סאָפּעניש, געענוי אַלע פּרטים.

טייל פון דעם וואָס זי האָט איבערגעגעבן איז דעם ראַביי שוין געווען באַקאַנט פון איר מיטטייל מיט עטלעכע טעג צוריק. אָבער דאָס וואָס זי האָט איצט צום ערשטן מאָל אַרויסגעבראַכט איז פאַר אים געווען ממש אַ נישט־גלייבלעכע אַנטפּלעקונג.

— איך קען די פרוי... — האָט בלענטש מיט דערשלאָגנקייט געזאָגט: — ראַביי, זי איז אַן אייגנטימערין פון אַ געשעפט. זי איז יונגער פון מיר מיט אַ צען יאָר. זי קויפט קליידער ביי מיין מאַן אין שאַפּ. זי איז אַן אַלמנה, אָן קינדער. און ביי איר איז הויז פאַרברענגט מילטאָן מער ווי אין זיין אייגענער היים. מיט עטלעכע חדשים

צוריק האָט ער אָנגעהויבן אַהיימקומען צוויי אָדער דריי מאָל אַ וואָך. אָבער לעצטנס איז ער די מערסטע צייט ביי איר.

דער ראַביי האָט אַרויפגעטאָן די הענט אויפן שרייבטיש, וואָס איז געווען באַדעקט מיט גאָלד־געליישטן לעדער אַרום די זוימען, אַריינגעטאָן די פינגער איינע אין די אַנדערע און אָנגעשפּיליעט זיינע גאַפנדיקע ברוינע אויגן אויפן טעמפּל־פּרעזידענט:

— איז וואָס האָט איר צו זאָגן מכּוח דעם, פריינד מילטאָן? — האָט ער מיט דערשלאָגנקייט אין קול געפרעגט.

מילטאָן האָט זיך אַ הייב געטאָן פון דער שטול, ווי ס׳וואָלט אים געווען אומבאַקוועם צו זיצן אַ לאַנגע צייט אויף איין אָרט און צוריקגעזעצט זיך:

— ס׳איז אמת, ראַביי מילשטיין — האָט ער, אָן דעם מינדסטן יישוב הדעת אַ ברום געטאָן. — בלענטש האָט אַלץ ערלעך איבערגעגעבן.

דעם ראַביי איז אַדורך אַ שוידער איבערן לייב. טאַקע אמת? ער איז זיך מודה אין אַלעס? דאָס האָט ער נישט דערוואַרט. געוויינלעך געשעט מיט פאָרפעלקער וואָס קומען צו אים וועגן זייערע סיכסוכים, אַז וואָס איין צד זאָגט, לייקנט עס אָפּ דער צווייטער צד. מיט אַזעלכע לייט האָט ער לאַנגע און פאַרמאַטערנדיקע סעסיעס. ער פּרובירט אַרויסקריגן דעם אמת. דאָ איז אָבער אין גאַנצן אַנדערש. דער טעמפּל־פּרעזידענט פאַרלייקנט גאָרנישט. ער זעט נאָר אויס באַעוולט פון זיין פרוי וואָס זי איז פאַרביטערט און קלאָגט אים אָן איבער זיין אויפפירן זיך.

— הייסט עס — זאָגט דער ראַביי מילשטיין צום טעמפּל־פּרעזידענט — אַז איר דערווידערט נישט וואָס פריינדין בלענטש האָט איבערגעגעבן.

— ניין! — האָט מילטאָן אַ דריי געטאָן מיטן קאָפּ אין דער ברייט.

— און אַז איר דערווידערט נישט, פריינד מילטאָן, אויבוויל איר האָט גאָר נישט געטאָן אויפצופירן זיך אַנדערש, מיינט עס דאָך אַז איר באַרעכטיקט זיך אַזאַ התנהגות, האַ?

— ניין, ראַביי מילשטיין — האָט מילטאָן ווידער אַ דריי געטאָן מיטן קאָפּ אין דער ברייט. — איך באַרעכטיק עס נישט.

— ניין? — איז דער ראַביי איבעראַשט געוואָרן. — איז פאַרוואָס טוט איר עס

— ווייל איך מוז.

— איר מוזט? פאַרוואָס מ ו ז ט איר?

מילטאָן האָט אַ לאַנגע צייט געשוויגן, נאָך דעם געוואָרן דרייסט און געמוטלט:

ווייל כ׳בין באַגוועלטיקט פון דער צווייטער פרוי.

— באַגוועלטיקט? — האָט דער ראַביי מיט פאַרגאַפטער אומגלייבלעכקייט געפרעגט. — איר קאָנט זיך נישט שיידן פון איר?

— ניין.

— און די ליידן וואָס איר זענט גורם אייער פרוי?

— ס׳טוט מיר ווי... איר מעגט מיר גלייבן, ראַביי.

— און די קינדער? אַז זיי וועלן סוף־כל־סוף זיך דערוויסן דעם אמת, וועט דאָך אין זייערע אויגן דער הימל פאַלן צו דער ערד. זיי וועלן פילן ז׳האָבן נישט קיין היים. זיי וועלן אויפהערן זיך לערנען מיט התמדה, אָדער אין גאַנצן נישט וועלן זיך לערנען. האָט אייער פאָטערלעך האַרץ קיין געפיל נישט פאַר דעם?

— איך האָב יאָ, ראַביי מילשטיין. דערפאַר האָב איך צוגעשטימט צו בלענטשעס אָנבאָט אַז מיר זאָלן זיך פאַרטרויען אין אייך. איר זאָלט אַרויסטראָגן אַ משפט. איר זאָלט זאָגן וואָס מיר דאַרפן טאָן.

ביים ראַביי האָבן זיך צונויפגעשמערלט די אויגן. ער זאָל משפטן? משפטן וואָס? וועמען? אויף וועמעס זייט זאָל ער זיך שטעלן? אויף דער זייט פון בלענטש? פון אירע קינדער? אויף דער זייט פון דעם טעמפּל־פּרעזידענט און זיין פאַרבינדונג מיט דער צווייטער פרוי?

אויפן שרייבטיש איז געלעגן אַ צאָל בייגעלעך פּאַפּיר, אויף וועלכע ס׳איז געווען אָנגעשריבן זיין שבת־דרשה וועגן דעם פאַרבאָט „לא תנאף“ פון דער סדרה י ת ר ו, וואָס ער וועט מאָרגן אין טעמפּל דרשענען נאָך קריאַת התורה. לעבן דער דרשה האָט זיך געפונען אַ צאָל ספרים, אויך ענגלישע ביכער — קאָמענטאַרן אויף דער ביבל — וואָס ער האָט פריער אַרויסגענומען פון די שאַפעס, און אַריינגעקוקט אין זיי. אין די ספרים ווערן געגעבן אַ סך פירושים וועגן יעדן אָנזאָג אין די עשרת

הדיבּרות; און אין די ענגלישע־ביבל־קאָמענטאַרן ווערט יעדער איינציקער געבאָט פֿון דעם דעקאַלאָג גרינטלעך אַנאַליזירט. אין אַלע, סיי אין די ספרים, סיי אין די ענגלישע קאָמענטאַרן, רעדט זיך וועגן מאַראַל; וועגן באַהערשן די שלעכטע אײַנסטינקטן אין זיך, וועגן דערשטיקן אין זיך דאָס בייז וואָס איז עלול חרוב צו מאַכן אַ משפּחה, אַ געמיינדע, אַ לאַנד, די גאַנצע וועלט. פֿון די אַלע אויספֿירן קאָן ער אָבער, דער ראַבּיי, קיין איינעם נישט אָנווענדן צו זיין פֿריינד, דעם טעמפּל־פּרעזידענט. דער פֿריינד מילטאָן איז זיך דאָך אָפֿן מודה דאָס ער ווייסט אַז ער מאַכט חרוב זיין הויז, אָבער ער קאָן זיך נישט העלפֿן. זיין ווילן איז ווי אונטער אַ היפּנאָז! ער האָט אַראָפּגענומען די הענט פֿון שרייבטיש און זיך אויסגעגלייכט אויפֿן שטול־ווענטל.

— קאָן איך האָבן אַ שמועס פּנים אל פּנים מיט איינעם פֿון אייך? — האָט ער קוק געטאָן אויף מילטאָן און בלענטש.

ביידע האָבן אַ שאָקל געטאָן מיט די קעפּ אויף יאָ.

— איז בלייבט איר דאָ, פֿריינדין בלענטש, און איר, פֿריינד מילטאָן, זייט אַזוי גוט און גייט אַרויס ביז כ'וועל אייך אַריינרופֿן.

מילטאָן האָט אויסגעפֿאָלגט. ער איז אויפֿגעשטאַנען און איז אַרויס.

3.

עטלעכע מינוט נאָך מילטאָנס אַרויסגיין האָט דער ראַבּיי זיך אונטערגעהויבן פֿון דער שטול און זיך אַנטשולדיקט ביי דער פֿריינדין בלענטש:

— זייט מוחל. כ'וויל זען אייער מאַן אויף אַ ווײַלע.

ער איז אַרויס און האָט דערזען דעם טעמפּל־פּרעזידענט און די רביצין אין גאַסטצימער. זיי זענען געזעסן אויף דער סאָפֿע און האָבן געשמועסט.

— כ'וויל אייך עפּעס פֿרעגן, פֿריינד מילטאָן — איז ער, דער ראַבּיי, געבליבן שטיין ביי דער סאָפֿע און זיך געווענדט צו אים:

— אין מיין בייזיין? — האָט די רביצין רעבעקאַ זיך אַריינגעמישט.

— ס'מאַכט נישט — האָט מילטאָן אָפּגעהאַלטן די רביצין פֿון אַוועקגיין און זיך צוריק אויסגעדרייט צום ראַבּיי. — זי ווייסט סיי ווי אַלץ. זי האָט עס מיר נאַרוואָס געזאָגט.

— געוויינלעך — האָט דער רבי זיך מתנצל געווען פֿאַר מילטאָן — ווייסט זי גאָרנישט פֿון מיר ווען ס'האָט צו טאָן מיט אַנדערע לייט וואָס קומען נאָך מיין עצה. אָבער אַנדערש איז מיט אייך און אייער פֿרוי. איר און בלענטש זענט דאָך אונדזערע פֿריינד! מיין פֿרוי און איך ווילן זען דאָס בעסטע ביי אייך. לכן האָב איך איר דערפֿאַר מגלה־סוד געווען.

— נו, איז זאָל זי הערן, ראַבּיי, וואָס איר האָט מיך צו פֿרעגן.

דער ראַבּיי האָט פֿאַרלייגט די הענט אויף הינטן, צונויפֿגעשמעלערט די אויגן און פֿאַמעלעך, מיט ציטערדיקע ליפּן, אַרויסגעבראַכט זיין רעיון:

— האָט איר בדעה אָפּצוגטן בלענטשן, אויב אויך זי איז וויליק דערצו?

דער טעמפּל־פּרעזידענט איז געוואָרן טרויעריק־ערנסט. ער האָט געקוקט אויפֿן ראַבּיי מיט אומעט אין די אויגן און גע־דרייט מיטן קאָפּ:

— ניין. נישט צוליב איר און נישט צוליב די קינדער. זי איז מיר זייער נאָענט, און אויך די קינדער. דאָס הויז וואָלט געוואָרן וויסט ווען איך טו עס.

דער ראַבּיי איז געשטאַנען צעטומלט, עלעהיי ער וואָלט זיך געפֿונען אין אַ לאַנגל טונעל, ווו אַלע באַלייכטונגען זענען מיטאַמאָל אויסגעלאָשן געוואָרן. ער האָט מיט צונויפֿגעשמעלערטע אויגן געקוקט אויפֿן טעמפּל־פּרעזידענט און זייטיק אויך אויף דער רביצין. ווען ער איז איצט מיט רעבעקאַ צווישן פֿיר אויגן אין אַ באַזונדער צימער, וואָלט ער אָן שהיות באַגערט הערן איר עצה. דאָס איז אַן ענין פֿאַר וועלכן ער איז געבליבן שטיין ווי פֿאַר אַ הויכן באַרג — נישט אַרויפֿצוקלעטערן און נישט אַראָפּצוקריכן. און זי, די רביצין, מיט איר ווייבערישן חוש וואָלט אים, אָן ספֿק, געקאָנט העלפֿן אַרויסקומען פֿון דעם טונעל מיט די אויסגעלאָשענע באַלייכטונגען. מחוץ דעם איז זי אויך זייער אינטעליגענט. האָסט שוין געהערט אַזאַ טענה? — וואָלט ער זי

געפרעגט. דער טעמפּל־פּרעזידענט וויל, הייסט, זיין אי אין נאָענטער פאַרבינדונג מיט דער צווייטער פרוי, און אי נישט אָפּגעריסן פון זיין ווייב און קינדער. דאָס מיינט, ער וויל האָבן די פריהייט צו זינדיקן און אין דער זעלבער צייט צו פילן זיך נישט שולדיק צו זיין פרוי בלענטש ווי איר מאַן און צו די קינדער ווי זייער פאָטער. ער וויל געניסן פון ביידע וועלטן. ס'איז אָבער געווען אוממעגלעך פאַר אים אָפּצוזונדערן זיך איצט מיט רעבעקאַ. ס'וואָלט געווען חשודיק פאַרן פּרעזידענט.

— נו, גוט — האָט ער אַרויפגעלייגט אויף מילטאָנס אַקסל אַ באַדאַנקענדיקע האַנט פאַר זיין תשובה און גלייך זיך פאַרנומען צוריק צום ביבליאָטעק־צימער.

צוריק געזעצט זיך אויף זיין שטול, האָט ער צונויפגעלייגט די האַנטפלאַכן אויפן שרייבטיש און געקוקט אין בלענטשעס פּנים.

זאָגט מיר, פריינדין בלענטש — האָט ער געמוטלט מיט באַזאָרגטקייט — וואָלט איר געווען וויליק אָפּצוגעטן מילטאָנען, ווען ער וואָלט עס באַגערט?

בלענטש איז געוואָרן פאַרפלאַמט אין פּנים. די ליפּן האָבן גענומען פיבערן, און פון אירע אויגן האָבן אַרויסגעשפּיזט אַזעלכע בייזע בליקן, עלעהיי זי וואָלט באַגערט צו פאַרוואונדיקן מיט זיי דעם ראַביי פאַר זיין בלויז פרעגן.

— ניין ! — האָט זי אַ געשריי געטאָן.

— נישט צוליב די קינדער! צוליב מיר אַליין וואָלט איך אים גלייך אַצינד געלאָזט פריי, אויבוויל איך האָב אים נישט פיינט. איך האָב אָבער האָנער! ווען כ'זאָל אפילו זיין אויפן נידעריקסטן שטאַפּל פון אָרעמקייט, וואָלט איך נישט געגאַנגען בעטן ביי קיינעם קיין הילף. כ'האָב נישט ליב צו זיין אָנגעוויזן אויף קיינעם, ווען דאָס איז אפילו פאַרבונדן מיט פערזענלעכע ליידן און איינזאַמקייט. אָבער צוליב די קינדער וועל איך אים נישט אָפּבינדן פון מיר.

דעם ראַביי איז געוואָרן שווער אויפן געמיט. ער האָט געשטאַמלט:

— אָבער איר קאָנט דאָך נישט לעבן אין אַ צושטאַנד פון נישט אַהין און נישט אַהער. איר האָט דאָך דערפאַר געוואָלט האָבן דעם שמועס מיט מיר און הערן מיין עצה.

— יאָ — האָט בלענטש זיך באַרואיקט און געשאָקלט מיטן קאָפּ.

— און כ'בין צופרידן אייך צו זאָגן — האָט דער ראַביי ממשיך געווען — דאָס אויך מילטאָן וויל נישט קיין גט.

בלענטש האָט צעפּראַלט די אויגן פון איבערראַשטקייט און נישט געקאָנט עפּענען דאָס מויל.

— ניין — האָט דער ראַביי פּאָרגעזעצט. — כ'בין דערפאַר פריער אַרויס פון דאַנען צו הערן פון אים דעם גראַד פון זיין אויפריכטיקייט צו אייך און די קינדער.

דער ראַביי האָט איצט פאַר זיינע אויגן געזען אַן אויסוועג פון דעם מעמד. ער האָט זיך דערמאָנט אין זיגמונד פרוידס באַשרייבן אָפּנייגן פון סעקס־מאָראַל אין זיין „טאָטעם און טאַבו"־טראַקטאַט; אויך אין שטודיעס פון קאַרל אַבראַהאַם, סאַנדאָר פערענטשי און אַנדערע נשמה־פאָרשערס, וואָס ער האָט געהאַט געלערנט אין אוניווערסיטעט; אויך אין אָפּהאַנדלונגען פון פּסיכאָ־אַנאַליטיקערס וועגן עמאָציעס, וואָס לעצטנס האָט ער דאָ אין פּראָמינענטע זשורנאַלן געלייענט; און אויפסניי גענומען קוקן אויף בלענטשן.

— ווען ס'קומט צו עמאָציעס, מיין טייַערע בלענטש — האָט ער געמורמלט, אַטעמענדיק שווער — קאָן מען דאָס נישט עלימינירן פון דרויסן. און אַז מען פּרובירט עס טאָן, צי דורך צוואַנג, צי דורך וואָרנונגען, אָדער יורידישע מיטלען, מאַכט מען עס ערגער. מיין עצה איז, לכן, צו געבן מילטאָנען די מעגלעכקייט אָפּצוקילן זיינע שטאַרקע געפילן דורך אויסלעבן זיי מיט דער אַלמנה.

בלענטש האָט אין אויפברויז אים איבערגעשלאָגן אין די רייד:

— וואָס מיינט עס? איך זאָל צוקוקן און שווייגן?

דער ראַביי האָט פיינלעך און מיט מיטגעפיל געשאָקלט מיטן קאָפּ:

— דאָס איז דער איינציקער פּסיכאָלאָגישער אויסוועג. זאָל ער דערוויל זינדיקן.

4.

נאָענט צו האַלבער נאַכט האָט בלענטש זיך צוריקגעקערט אַהיים מיט איר מאַן פון דעם ראַביס הויז. דאָרט איז זי אין משך פון עטלעכע שעה געהאַט געזעסן מיט מילטאָן ביים טיש אין עסצימער און האָט געזופּט טיי, אָדער געדריבלט פון דעם כיבוד. די רביצין האָט זיך באַמיט מיט אַלע אירע כוחות אַריינצוברענגען אַ שלום צווישן איר, בלענטש, און מילטאָן נאָך דעם ראַביס פּסק־דין. זי האָט אַרויפגעשטעלט אויפן טיש שאַמפּאַניער, ליקער, אַלערליי געבעקסן און גערעדט וועגן אַלץ אין דער וועלט — פּאָליטיק, טעאַטער, ליטעראַטור, קליידער־פאַסאָנען — אַבי אָנצוהאַלטן אַן אויפגעהייטערטע שטימונג ביים טיש און באַווירקן זי, בלענטש, און מילטאָן צו באַטייליקן זיך אין שמועס. ביי מילטאָן האָט זי נישט געדאַרפט אַוועקלייגן קיין סך מי. ער איז געווען צופרידן פון דעם ראַביס אויספיר און האָט זיך געפילט ביים טיש אין אַן אויפגעלייגט געמיט. זי, בלענטש, האָט זיך אָבער נישט געביטן. זי איז נישט געווען צופרידן מיטן ראַביס משפט אין זיין ביבליאָטעק־צימער און איז געבליבן אַזוי ביים געגרייטן טיש. אפילו איצט, גייענדיק אין די פאַרשנייעטע גאַסן פון דעם ראַביס הויז צו איר אַהיים, איז זי אויך אין דעם זעלבן געדריקטן צושטאַנד.

אַריינגעקומען אין דער דירה האָבן זיי די קינדער שוין נישט געטראָפן. זיי זענען געשלאָפן. נישט רעדנדיק איינס צום צווייטן האָבן זיי, די טאַטע־מאַמע, זיך פאַרנומען צו זייער שלאָף־צימער און געגרייט זיך צו לייגן אין זייערע באַזונדערע בעטן. ער, מילטאָן, איז באַלד איינגעשלאָפן. אָבער זי, בלענטש, האָט נישט געקאָנט צומאַכן מיט קיין אויג. כמעט אַ גאַנצע נאַכט אַזוי. ס'האָט זי שטאַרק פאַרדראָסן אויפן ראַביי. וואָלט ער אויך אַרויסגעטראָגן אַזאַ פּסק פאַר איר טובֿהדועגן, ווען זי לעבט מיט אַ צווייטן מאַן וואָלט מילטאָן זיך אונטערגעוואָרפן אַזאַ פּסיכאָלאָגישן אויספיר: צו האָבן געדולד און וואַרטן ביז די עמאָציעס ביי איר, בלענטש, וועלן זיך אָפּקילן צום צווייטן מאָל און זי וועט זיך באַפרייען פון יענעם?

אין דער פרי האָט זי זיך שפּעט איבערגעוועקט. מילטאָן איז שוין לאַנג צוריק געהאַט אַוועק אין טעמפּל. מחמת אַן אַלטן איינפיר דאַרף דער פּרעזידענט קומען דאָרט פרי, אַזוי ווי דער ראַביי און דער חזן, און זיצן מיט זיי אויף דער בימה פון האַלב־שחרית ביז צום סוף פון מוסף. אויך זענען אידיט און דייוויד שוין געהאַט אַוועק צום דאַווענען.

געקומען אין טעמפּל אַריין האָט בלענטש געזען ווי דער ראַביי שטייט שוין ביים שטענדער און גרייט זיך צו געבן זיין דרשה. זי האָט זיך געזעצט אויף איר שטענדיקן פּלאַץ, וואָס איז אויף איינער פון די פאָדערשטע בענק מיט חשובֿע טעמפּל־מענער און פרויען, און גענומען זיך איינהערן אין דעם ראַביס אַרויסגערעדטע מחשבֿות.

גערעדט האָט ער צוערשט וועגן משה רבנוס שווער, יתרו. אָבער דערנאָך האָט ער זיך אָפּגעשטעלט, דער עיקר, אויף די עשרת הדיברות. ער האָט אויפגעוויזן פון ספרים, אויך פון ביבל־שטודיעס וואָס באַרימטע גויאישע געלערנטע האָבן פאַרעפנטלעכט במשך צענדליקער יאָרן, אַז מיט די געבאָטן טאָר מען נישט מאַכן קיין פּשרות. דער מענטש מוז זיך צופּאַסן צו די געבאָטן און נישט דערוואַרטן דאָס פאַרקערטע — די געבאָטן צום מענטשס נייגונגען. למשל, דער אָנזאָג „לא תנאף״, נישט אַריינלאָזן זיך אין קיין מחזקות מיט אַנדערע פרויען אָדער מענער. דאָס טוט פאַרדאַרבן די הייליקע פאַרבינדונג פון חתונה־געהאַטע פּאָרפעלקער. די פּסיכאָלאָגישע דריידלעך, וואָס ווערן גענוצט אין דער מאָדערנער וועלט, האָט ער געזאָגט, העלפן בלויז די מאָראַל־באָדנלאָזע און לייכטזיניקע פאַרגעניגן־זוכערס צו באַרעכטיקן זיך זייערע זינד. באשר דער מענטש — זאָגט די פּסיכאָלאָגיע — טאָר נישט אונטערדריקן אין זיך זיינע תאוות. אויב יאָ, פאַרדאַרבט ער זיין נערוון־סיסטעם, וואָס איז גורם אַלערליי קרענק.

דער רבונו־של־עולם ווייסט אָבער בעסער, האָט ער, דער ראַביי מילשטיין אַ קלאַפּ געטאָן מיט זיין פויסט אין שטענדער. ביים באַשאַפן דעם מענטש האָט ער אים געגעבן גייסטיקן כוח צו קאָנען באַהערשן אין זיך זיינע שלעכטע נייגונגען.

און די פּרקי אָבות זאָגן עס אין אַ קורצער מימרא: איזהו גיבור? הכובש את יצרו!

יאָ — האָט דער ראַביי אויפגעהויבן דעם ווייזפינגער אין דער לופטן, ווי אונטערצושפּאַרן מיט אים זיין אויספיר — ווער עס שטאַרקט זיך איבער די פּאַרפירערישע כוחות אין זיך, כוחות וואָס צערייסן חתונה געהאַטע פּאַרפעלקער, צעשטערן דעם רעספּעקט פון קינדער צו עלטערן און מינערן די התחייבות פון עלטערן צו קינדער, וואָס צוליב דעם יונגן עלטער פאַרלירן זיי אָפט דעם גייסטיקן גלייכגעוויכט איבער זייער צעבראָכענער היים. אַזאַ מענטש, נאָך אַ חשבון־הנפש, דערפילט זיך דערהויבן. ער האָט אַן אומענדלעך עקזאַלטירנדיקע הנאה פון זיין אינטעליגענץ. פון אַזאַ מענטשנס פּנים שיינט אַרויס גייסטיקע גבורה און איבערערדישע חכמה. ער רופט אַרויס דרך־ארץ צו זיך און קהל קוקט אַרויף צום אים.

אין בלענטשן האָט איצט געברענט אַ צאָרן קעגן דעם ראַביי. פאַרוואָס האָט ער נישט גערעדט אַזוי נעכטן אָוונט צו איר מאַן, נאָר פאַרגעלייגט ער זאָל דערוויל זינדיקן? זי האָט געפילט אויסצושרייען: „ליגנער! פאַרפירערישער פרידיקער! צוויי־פּנימדיקער וועגווייזער! פאַלשער פריינד!” צוליב דעם דעקאָרום אין טעמפּל האָט זי אָבער געשוויגן. און נישט בלויז איבער דער פאַרכטיקער שטילקייט. אויך צוליב איר אייגענער חשיבות האָט זי עס נישט געטאָן. אין טעמפּל איז זי שטאַרק פאַרערט. זי איז די פּרעזידענטין פון די טעמפּל־פרויען. אָפט גיט זי לעקציעס איבער ביכער וואָס זענען שטאַרק פּאָפּולער אין דער ענגליש־רעדנדיקער וועלט. זי לייגט אויף פאַר וועלכע טעאַטערס אירע טעמפּל־פרויען זאָלן גיין זען ווי אַ קאָלעקטיוו צוזאַמען מיט זייערע מענער. אָבער ווי נאָר דאָס דאַווענען האָט זיך פאַרענדיקט, און דער ראַביי, צוזאַמען מיטן חזן, איז אַראָפּ פון דער בימה צו וואַרטן אויף די צוקומענדיקע מתפּללים צו ביטן אים „גוט שבת”, האָט זי זיך פאַרנומען צו אים און זייטיק, מיט גרימעניש, אים געפרעגט:

— ווען, ראַביי, זענט איר געווען גערעכט וואָס אַנבאַלאַנגט מיר און מיין מאַן? נעכטן אָוונט אין אייער ביבליאָטעק, אָדער פריער אויף דער בימה?

דער ראַביי איז נישט געווען איבעראַשט פון איר קריגערישער טענה. ס'איז נישט דאָס ערשטע מאָל וואָס ער הערט אַזעלכעס פון טעמפּל־לייט וואָס קומען צו אים מיט משפחה־ריסן. זיי פרעגן: „פאַרוואָס אַזאַ סחורה, ראַביי, צווישן אייערע אויספירן אין פריוואַט און יענע אָנווייזונגען וואָס איר גיט אין אייערע דרשות אויף דער בימה?” און ער ענטפערט זיי. אויך איר, בלענטשן, האָט ער געוואָלט זאָגן: „מיין טייערע פריינדין, נעכטן אָוונט אין מיין ביבליאָטעק בין איך געווען דאָקטער פון פסיכאָלאָגיע, און היינט אויף דער בימה בין איך ראַביי און האָב גערעדט פאַר יידישקייט...” די צייט האָט אָבער נישט דערלויבט קיין לענגערע דערקלערונג. מענער און פרויען האָבן געהאַלטן אין איין דערנענען צו אים פון אַלע רייען בענק צו באַגריסן אים מיט „גוט שבת” און מיט לויב פאַר זיין דרשה. ער האָט בלויז אַ ברום געטאָן:

— פריינדין בלענטש, מיר'ן רעדן אַ צווייט מאָל.

בלענטש האָט נישט געוווסט מיט וואָס ער קאָן זיך פאַרענטפערן ביי אַ „צווייט מאָל”. אָן ספק מיט גאָרנישט. זי האָט אָבער נישט געקאָנט שטיין דאָ און אים מבייש זיין פאַרן עולם. זי איז אַוועק פון אים מיט כעס און איז אַרויס פון טעמפּל אַ טיף־צעבראָכענע.

.5

אין דרויסן, אויפן טראָטואַר, איז מילטאָן בערקאָוויץ געשטאַנען מיט די צוויי קינדער און האָט צוליב זיי געוואַרט צו גיין אַהיים צוזאַמען מיט בלענטשן.

— גוט שבת — האָט ער נישט גערן אַ פליסטער געטאָן צו דער פרוי, ווען זי האָט זיך באַוויזן פון טעמפּל. נאָכדעם האָט ער גענומען שטעלן טריט.

אידיט און דייוויד, אָנגעטאָן אין זשאַקעטן, אין געשטריקטע וואָלענע היטעלעך אויף די קעפּ, האָבן געביט דער מוטער „גוט שבת” און זיך געלאָזט פאַרויס פון זייערע טאַטע־מאַמע. די לופט איז געווען פרירנדיק־קאַלט און לויטער. דער שניי אויף די טראָטואַרן און אויפן אַספאַלטע־

נעם מיטלוועג — טרוקן און בלוילעך גלאַנציק פון דעם קלאָרן בלויען הימל וואָס האָט געגלימערט פון דער פאַרבלענדיקער זון. אַנדערע קינדער האָבן קאַטאָוועסדיק געקאָפּעט דעם שניי מיט די שפּיצן פון זייערע פוטערנע שטיוועלעך און אויך זיך געגליטשט. אָבער אידיט און דייוויד האָבן עס נישט נאָכגעטאָן, כאָטש זיי האָבן געוויס געהאַט דעם זעלבן באַגער ווי די אַנדערע קינדער. זיי זענען געגאַנגען זייט ביי זייט, מיט אייגנווערדע, ווי גוט-דערצויגענע פון אַ חשוב הויז, אָבער ס'איז סיווי געווען קענטיק אַז זיי זענען פאַרטרויערט, טיף-טיף דערשלאָגן. זיי זענען געגאַנגען פּאַמעלעך און האָבן צווישן זיך גערעדט עפּעס ערנסט, ווי דערוואַקסענע ליידנדיקע מענטשן.

ביי אַנדערע געלעגנהייטן וואָלטן טאַטע-מאַמע אָנגעקוואָלן פון זייערע קינדער וואָס האָבן זיך געהאַלטן אין גאַס אָנשטענדיק. זיי האָבן אויסגעדריקט זייער נחת איינס צום צווייטן. איצט זענען זיי אָבער געגאַנגען שטום, ווי פרעמדע.

שטום-שוויגנדיק זענען זיי אויך אַריין אין הויז. דאָס האָבן זיי אין שטומקייט זיך פאַרקירעוועט אין באַזונדערע זייטן. בלענטש איז אַריין אין שלאָפצימער. זי האָט אַראָפּגענומען פון זיך די ווינטער-הענטשקעס, דעם קאַראַקולענעם מאַנטל, אַריינגעהאָנגען אים אין דעם וואַנט-שאַנק און אַ קוק געטאָן אין טואַלעט-שפּיגל, ווו זי האָט דערזען אַ פיינטלעך-ביטערן אויסדרוק אויפן פּנים. ס'איז איר נישט געווען צום האַרץ אַזאַ פאַרצאָגטקייט, אָבער זי האָט נישט געקאָנט העלפן. זי איז אַרויס פון דאַנען, פאַרנומען זיך צו דער קיך אויף צוגרייטן דאָס שבתדיקע מאָלצייט. אַלץ איז געווען פאַרטיק זינט נעכטן. איצט האָט זי עס בלויז געדאַרפט אָנוואַרעמען אויף די פייערקעס פון אויוון. ס'האָט טאַקע נישט געדויערט לאַנג און פון די געקעכצער האָט זיך אָנגעהויבן שלענגלען אַ הייסע פאַרע.

— אַלע צום טיש! — האָט זי שוואַכלעך און מיט קלעמעניש אַרום דעם בוזעם געלאָזט הערן איר קול צום הויזגעזינד, זיי זאָלן אַריינקומען אין עסצימער.

די קינדער זענען שוין געהאַט געווען אין זייערע באַזונדערע צימערן; און מילטאָן, אָן דעם אויבער-מלבוש און קאַפּעליוש, איז געזעסן אויף דער סאָפע אין גאַסטצימער. ער האָט מיט באַטריבקייט געלייענט אַן ענגלישע פרימאָרגן-צייטונג וואָס ווערט אים צוגעשטעלט צו דער הויז-טיר. אַלע האָבן זיך גערירט פון זייערע ערטער און זיך פאַרקליבן צום עס-טיש.

אויפן ווייס-באַדעקטן טיש זענען געווען אָנגעשטעלט אַ סך געבלימלטע טעלערס, קליינע און גרויסע. אייניקע מיט עטלעכע סאָרטן פלייש. אַנדערע מיט גרינסן, מיט קאַשע, געפּרעגלטע מייערן, געבאַקענעם קאַרטאָפל-פּודינג, לאָקשן-קוגל און מיט צעשניטענער חלה. אויך זענען אויפן טיש געשטאַנען אַ צאָל פלעשער: מיט וויין, עפּלזאַפט, דזשינדזשעראייל און סעלצער. יעדער איז געזעסן ביי אַ באַזונדערן ברעג-טיש: דייוויד קעגנאיבער אידיטן, און מילטאָן אַנטקעגן בלענטשן. אַלע האָבן געגעסן — און קיינער האָט נישט גערעדט.

פון צייט צו צייט האָט דייוויד געקוקט אויפן פאָטער, אויף דער מוטער, געוואָלט עפּעס זאָגן, אָבער זיך מיישב געווען און ווידער געגעסן. אַזוי אויך אידיט. בלענטש האָט דאָס באַמערקט מיט אַ זייטיקן בליק. זי האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן און פאַרשטיקט אין זיך מיט ווייטאָג די קינדערס נערוועזיטעט.

— פאַרוואָס איז אַזוי שטיל? — האָט דייוויד מיט אַ מאָל אויפגעהערט עסן, צוריקגעשאַרט פון איבער די אויגן אַ פּאַסמע האָר, וואָס איז געהאַט אַראָפּגעפאַלן פון זיין שוואַרצער טשופּרינע, און געפרעגט די טאַטע-מאַמע. — איר רעדט גאָרנישט.

מילטאָן האָט אויפגעהויבן די אויגן צו אים פון טעלער, ווו ער האָט מיטן גאָפּל אָנגענומען אַ שטיקל פון אַ היפּשן ראָסט-ביף, און געשמייכלט אונטער די וואָנצעס:

— איך עס דאָך. . . — האָט ער גערעדט בלויז פאַר זיך און נישט פאַר בלענטשן.

— ביים עסן האָב איך נישט ליב צו רעדן.

— דו רעדסט דאָך אָבער אויך נישט ווען דו עסט נישט. — האָט דייוויד נישט גערן געהאַט וואָס דער פאָטער וויל אים פאַררעדן די ציין. — האָסט אויך נישט

(המשך אויף זייט 29)

ייִדישער נאַציאָנאַל פאָנד

אַניואיטי פאָנד

איר קענט האָבן

אַן איינקונפט אין משך פון אייער לעבן

מיט אַ צוגאָב פון אַ בונד מיט ישראל

עס איז אייער אינטערעס זיך באַלד איינצושאַפן
אַ לעבנסלענגלעכע נאַציאָנאַל-פאָנד אַניואיטי-הכנסה
און העלפן זיך אַליין דורך העלפן מדינת ישראל!

שניידט אָפּ דעם קופּאָן און שיקט עס דורך פּאָסט
פאַר ווייטערדיקער אינפאָרמאַציע:

אברהם שפּיגעל, קאָונסיל פּרעזידענט • טעלעפאָן: 655-8100

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

MR. FRED KAHAN, Executive Vice-Pres.

JEWISH NATIONAL FUND

Western Region, Jewish National Fund

6420 Wilshire Blvd. • Los Angeles, Calif. 90048

Yes, I am interested in helping the Land of Israel while obtaining an income for life. Please send me more information about the Jewish National Fund Annuity Trust.

Name...

Address............ ....

City...Zip Code..........................

(המשך פון זייט 27)
גערעדט נעכטן אָוונט פאַרן עסן, ווען ביסט געקומען צו פאָרן פון איבערן לאַנד. ... אויך נישט נאָכן מאָלצייט... און אויך נישט היינט אויפן וועג אַהיים פון טעמפל... כ'האָב זיך עטלעכע מאָל אויסגעדרייט צו זען ווען כ'בין געגאַנגען מיט אידיטן, און געזען...

— מ'האָט נישט וואָס צו רעדן... — האָט מילטאָן געשמייכלט און זיך געשטיקט מיטן שטיקל ראָסטביף וואָס איז אים געבליבן שטעקן אין האַלדז.

דייווידן האָט פאַרדראָסן אַזאַ ענטפער פון אַ דערוואַקסענעם מענטש און ער האָט געקוקט אויפן פאָטער מיט האַלב־צוגעמרוזשעטע אויגן:

מילטאָן האָט אַ הייב געטאָן מיט די אַקסלען און געקוקט פאַרדראָסיק אויפן זון פאַר זיין חקירה ודרישה:

— וואָס איז דאָ איבערצוגעבן? אַלע שטעט אין לאַנד האָבן איין פנים... און די געשעענישן זענען אומעטום די זעלבע.

דייוויד האָט איצט אַראָפּגענומען די אויגן פון פאָטער און געשוויגן, כאָטש ער האָט גאַנץ ווויל געוווסט אַז דער פאָטער וויל זיך אַרויסדרייען פון אַן ענטפער.

בלענטש האָט עס ווידער באַמערקט. זי האָט באַגערט ער זאָל מער נישט פרעגן, אפילו ווען זיינע רייד זענען איר געווען צום האַרץ.

— ווי איז דיר דערגאַנגען, דייוויד, אין דזשוניאָר קאָנגרעגיישאַן? — האָט זי געוואָלט אים אויפהייטערן און געפרעגט וועגן דעם וואָס איז אים שטאַרק נאָענט.

דער „דזשוניאָר קאָנגרעגיישאַן" איז אַ בית־מדרש פאַר יונגוואַרג וואָס לערנט אין דער ישיבה ביים טעמפל. דייוויד איז דאָרט דער שטענדיקער בעל־קורא.

— גאַנץ גוט — האָט דייוויד נישט געקוקט אין דער מוטערס זייט און אָן חשק געדליבעט מיטן גאָפּל אין דעם שטיקל עוף וואָס איז געלעגן אין זיין טעלער.

— איז דאָס לייענען דורכגעגאַנגען גלאַטיק?

— יאָ.

— האָט דער ישיבה־מנהל גערעדט וועגן די צען געבאָט?

— יאָ.

— וואָס האָט ער געזאָגט?

— ווי פאַר יונגוואַרג... כ'וואָלט בעסער געוואָלט הערן דעם ראַביי מילשטיין. האָט ער גערעדט גוט?

— פרעג דיין טאַטן...

דייוויד האָט געקוקט אויפן פאָטער:

— וואָס האָט ער געזאָגט, דעד?

מילטאָן האָט זיך דערפילט אומבאַקוועם. ער האָט געשמייכלט און אויסגעמיטן אַ דירעקטן ענטפער:

— ס'איז געווען פאַר פאַרהייראַטע מענטשן.

— איז וואָס? — האָט דייוויד געקוקט מיט דורכשפּיזנדיקע אויגן. — טאָר איך נישט וויסן?

מילטאָן האָט זיך צעהוסט און ווידער אויסגעמיטן אַ גלייכע תשובה:

— ס'איז נישט פאַר יונגוואַרג פון דיין עלטער.

דייוויד האָט געוואָלט עפּעס זאָגן אויפן אָרט, אָבער זיין צען־יאָריק בלאָנד שוועסטערל, אידיט, האָט זיך געפּעדערט און איינגעשטעלט זיך פאַר אים.

— נישט וואָר, דעד! — האָט זי פּראָטעסטירט מיט אַ קוויטשענדיק קולכל. — דייוויד פאַרשטייט אַזוי ווי אַ גרויסער. אין ישיבה איז ער פון די בעסטע סטודענטן. און מיר זאָגט ער אויך אַ סך זאַכן וואָס איך האָב נישט געוווסט.

מילטאָן האָט זיך צעלאַכט פון דער „אַדוואָקאַטקע" און געקוקט אויף איר מיט נחת:

— אַוודאי איז דייוויד קלוג... אַביסעלע שוין צו־קלוג...

— נו, איז וואָס? — האָט אידיט נאָך אַלץ זיך איינגעשטעלט פאַר איר ברודער. — האָסט דאָך אַליין פיל מאָל געזאָגט אַז קינדער דאַרפן זיין קליגער פון זייערע עלטערן, און אויך מער געלערנט...

מילטאָן האָט זייטיק אַ קוק געטאָן אויף בלענטשן, וואָס איז געזעסן מיט אירע פאַרטרויערטע אויגן אַראָפּ, און זיך ווידער צעלאַכט:

— מ'וועט רעדן דערפון אַן אַנדער מאָל, דייוויד.

— ווען אַן אַנדער מאָל? — האָט אידיט ניש צו־רו געלאָזט דעם פאָטער. — דו ביסט דאָך שטענדיק אַוועק פון דער היים וועגן געשעפט!

מילטאָן האָט זיך ווידער צעלאַכט פון דעם כוואַטסקן טעכטערלס מיילעכל, אָבער גאָרנישט געזאָגט. ער האָט אַריינגע־שטעקט דעם גאָפּל אין אַ קוואַדראַט פון דעם לאָקשן־קוגל, וואָס איז געלעגן צע־שניטן אין פּירעקיקע שטיקלעך אויף אַ גרויסן טעלער, אַריינגעלייגט דאָס אין זיינעם, פאַרזוכט און שטאַרק הנאה גע־האַט דערפון.

— ווען פאָרסטו ווידער אַוועק פון שטאָט וועגן ביזנעס? — האָט דייוויד אויפגעהערט עסן און געפרעגט דעם פאָ־טער.

— היינט אָוונט, גלייך נאָך שבת, אָדער מאָרגן?

מילטאָן האָט זיך נישט געקענט אָפּ־רייסן פון דעם לאָקשן־קוגל. ער האָט בכלל געהאַט אַ סך לויב פאַר בלענטשעס געקעכצער. אָבער מיט ספּעציעלער אי־בערגעגעבנקייט האָט ער אַרויסגעפילט בעתן עסן, האָט זי צוגעגרייט אַלץ לכבוד זיין קומען אַהיים אויף שבת. די דאָזיקע מידה פון אָפּגעבן אַ מאַן כבוד האָט זי צעגעזען אין דער היים פון אירע אָרטאָ־דאָקסישע עלטערן. און זי האָט נישט קיין חרטה געהאַט וואָס זי האָט עס איבערגע־נומען. אפילו נישט לעצטנס, כאָטש זי האָט אַ סך געליטן פון אים. דאָס איז גע־ווען בולט פון דעם שיינעם מאָלצייט וואָס זי האָט צונויפגעשטעלט. דאָך האָט ער דאָס איר נישט געזאָגט. ס׳איז אים גע־ווען שווער. ער האָט אויפגעהויבן די אויגן פון טעלער און געקוקט אויף דיי־ווידן. ער האָט נישט געוואָלט לאָזן אים וואַרטן צו לאַנג אויף אַן ענטפער:

— נישט היינט אָוונט — האָט ער גע־זאָגט — און נישט מאָרגן.

— איבערמאָרגן? — האָט דייוויד ווי־דער געפרעגט. — כ׳מיין, מאָנטיק?

— אויך נישט מאָנטיק — האָט מילטאָן געזאָגט.

— דינסטיק? מיטוואָך? דאָנערשטיק?

— אויך נישט דעמאָלט.

— קומענדיקע וואָך?

— אויך נישט.

— ווען דען?

— קיין מאָל נישט.

דייוויד איז איבערראַשט געוואָרן:

— קיין מאָל? וועסט ווידער אַ היים קומען יעדן טאָג גלייך פון געשעפט?

— יאָ.

דאָס טעכטערל אידיט, וואָס האָט אָנ־געשפּיצטע אויערן געהאַט זיך צוגעהערט צום הין־און־צוריק גערייד צווישן ברו־דער און דעם פאָטער, האָט איצט אויס־געשריען מיט איבערגענומענקייט און פרייד: — טאַקע?

מילטאָן האָט געשאָקלט מיטן קאָפּ און געברומט:

— האָסט שוין געזען מיך טאָן אַנדערש ווי כ׳זאָג?

6.

נאָכן אָפּעסן זענען די קינדער, אויפגעגע־לייגטע, אַריין אין זייערע באַזונדערע צי־מערן, און מילטאָן האָט זיך צוריקגעקערט צום גאַסטצימער. דאָ האָט ער זיך געזעצט אויף דער סאָפע און ווידער גענומען אַריינקוקן אין דער צייטונג.

— זאָג מיר, מילטאָן — האָט בלענטש זיך באַוויזן דאָ, נאָכן צעוואַשן דאָס געפעס און געקוקט אויף אים מיט אומגלויבן אין די אויגן — האָסטו געמיינט ערנסט מיט דיין ענטפער צו די קינדער?

מילטאָן האָט נישט אַרויסגענומען די אויגן פון דער צייטונג און געברומט: — יאָ.

ביי בלענטשן האָבן גענומען ציטערן די ליפּן און זי האָט קיין וואָרט נישט גע־קאָנט אַרויסברענגען פון איר מויל. זי האָט געקוקט מיט אַ פאַרווירטן בליק.

— צוליב וועמען טוסטו דאָס? — האָט זי געפרעגט: — צוליב דעם ראַביי מיל־שטיינס שטראָפרייד אויפן פּולפּיט?

— ניין — האָט ער ווידער געברומט אין דער צייטונג אַריין, אָנשטאָט קוקן אויף דער פרוי.

פאַרוואָס זאָל ער עס טאָן צוליב דעם ראַביי? — האָט ער געוואָלט פרעגן. — ער דאַרף אָנקומען צום ראַביי נאָך עצות אין אויפפירן זיך? אמת, ס׳האָט אים ווי געטאָן וואָס דער ראַביי האָט געזאָגט אויף דער בימה, אָבער נישט צוליב די פלאַם־פייערדיקע שטראָפרייד אין זיין דרשה. ס׳האָט אים ווי געטאָן איבער דער אומ־פילעוודיקייט וואָס דער ראַביי האָט בעת זיין רעדן אַרויסגעוויזן צו אים, מילטאָן, אַ לאַנגיאָריקן בוזעם־פריינד, דערצו אַ סענסיטיוון צום באַהאַנדלטן ענין. ער האָט אויפגעהערט אַריינקוקן אין דער צייטונג און אויפגעהויבן די אויגן צו בלענטשן.

— האָב איך דען ביז זיין דרשה נישט געוווּסט וועגן דעם וואָס ער האָט גערעדט? — האָט ער געפרעגט מיט חידוש וואָס זי ווייסט נישט.

יאָ, פאַר איר, בלענטשן, האָט ער נישט געדאַרפט אַנטפּלעקן אַז ער האָט געוווּסט. זי האָט געקענט זיין גאַנצע לעבנס־געשיכטע. אין דער פרומער היים, פון וואַנען ער שטאַמט, האָט מען שטענדיק גערעדט וועגן מאָראַל ווי דער יסוד פון שלום־בית. אין דער ישיבה, ווו ער האָט יונגערהייט געלערנט, האָט מען דאָך אַוודאי אָנגעוויזן אויפן דרך־הישר! און אפילו שפּעטער אין קאָלעדזש, ווו ער איז געוואָרן אַ היפּשער אפּיקורוס, איז דאָס געוויסן אויך אַרויסגעשטעלט געוואָרן ווי דער רוקנביין פון דער הומאַניסטישער ליטעראַטור. און דערנאָך, ווען ער האָט חתונה געהאַט, געוואָרן דער פירער פון טעמפּל, האָט ער דאָך אָן ספק, געפילט וואָס אַ רעפּרעזאַנט פון אַ רעליגיעזער געמיינדע דאַרף מיט זיך פאָרשטעלן! געזען אָבער אַז מיט זיין פרעגן האָט ער אויסגעדריקט צווייפל אין איר צוטרוי צו זיינע ידיעות און דער שטאַנדהאַפטיקייט פון זיין בילדונג, און אַז דערפאַר וויל ער מער זיך צערעדן, האָט זי נישט געוואָלט אַרויסברענגען אירע מחשבות און געשוויגן.

— דער ראַביי — איז ער אָנגעגאַנגען ווייטער מיט זיין דערקלערונג — האָט מיר היינט נישט געזאָגט קיין חידושים. ווי אַזוי אַ פאַרהייראַטער מאַן דאַרף זיין, דאָס האָב איך געוווּסט אָן אים. וואָס ס'איז יאָ געווען אַ חידוש פאַר מיר, איז זיין אומפאַרשעמטע דרייסטקייט. ווי האָט ער געקאָנט שטיין אויף דער בימה און אין מיין בייזיין רעדן מיט אַזאַ פייער קעגן פּסיכאָלאָגיע, קעגן איר אַנאַליטישן אויספיר? ערשט נעכטן אָוונט האָט ער דאָך דאָס אַרויסגעהויבן ווי דעם איינציק־ריכטיקן אויסוועג! איז ווי קאָן ער זיין אַ ראַביי ווען ער גלייבט נישט אין אונטערדריקן דעם מענטשס עמאָציעס? יאָ, איין גוטע זאַך וועט דערפון אַרויסקומען. מיט אַלע מיינע כוחות און מיין אָנזען ווי דער פּרעזידענט פון טעמפּל וועל איך זיך פון היינט אָן באַמיען אַז מ'זאָל אים, דעם היק־און־צוריק פּריידיקער, באַזייטיקן פון דער שטעלע. ער מוז פאַרשווינדן פון מיינע אויגן.

— איך האָב דאָס זעלבע געפיל וועגן אים — האָט בלענטש צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ.

— איז זאָלסטו ווי די פּרעזידענטין פון די טעמפּל־פרויען — האָט ער געזאָגט — אויך טאָן אויפקלער־אַרבעט צווישן זיי קעגן אים.

בלענטש האָט ווידער צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ, דאָס מאָל ווי אַן אָנדייט דאָס זי וועט עס נישט פאַרנאַכלעסיקן.

— אויב אַזוי — האָט זי אין צוגאָב געפרעגט — ד'מיין, אויב נישט איבער אים האָסטו ביי זיך באַשטימט ווידער צו קומען אַהיים יעדן טאָג, איז צוליב וועמען יאָ? צוליב די קינדער?

— אויך צוליב זיי — האָט ער געמורמלט. — כ'האָב באַמערקט ווי זיי הייבן אָן שטאַרק צו פאַרדעכטיקן מיך. זיי זען אַז עפּעס גייט־אָן צווישן אונדז ביידן. איבערהויפּט כאַפּט זיך דערויף דער עלטערער, דייוויד. האָסט פאַרשטאַנען זיינע קלאַגעס ביים טיש?

בלענטשן זענען געקומען טרערן אין די אויגן. זי האָט אָבער גאָרנישט געקאָנט אַרויפברענגען אויף אירע ליפּן.

— אָבער אויך צוליב דיר... — האָט ער געפּליסטערט, נישט קוקנדיק אין איר זייט. — כ'האָב באַמערקט ווי פון דיר ווערט אַ חורבה. דיין פּנים... דיין געשטעל... אַלץ איז ביי דיר אין אַ קורצער צייט געוואָרן פאַרענדערט. און ד'ווייסט דאָך אַז איך וויל דאָס נישט זען ביי דיר... מיט אַלע מעלות, כ'מיין יענע, די אַלמנה, קאָן זי אפילו אויף אַ העלפט זיך נישט פאַרגלייכן מיט דיר — — —

בלענטש האָט אַרויפגעטאָן די הענט אויפן פּנים, צעוויינט זיך, נאָכדעם אָפּגעווישט די טרערן און דערנענט צו מילטאָנען.:

— קום צום טיש — האָט זי זיך אַראָפּגעבויגן מיט איר פּנים צו זיינעם, פאַרנעצט זיינס אַ באַק מיט אירע ליפּן און געפּליסטערט: — דו האָסט לעצטנס געוויס נישט געטרונקען גענוג. אַז מ'טוט נישט אַכט געבן אויף דיר, פאַרלאָזסטו זיך. און דו מוזט טרינקען. דו ליידסט'אָך אַ ביסל אויף די נירן. קום. כ'וועל צו־

מאיר חרץ / ישראל

צוויי לידער

אויטאָביאָגראַפיש

גאָט האָט מיך געשטראָפט מיט לעבן,
דאַרף מען אָפּקומען די שטראָף,
דאַרף מען אָפּקומען דאָס לעבן
ביזן סוף.

שטיי איך אויף פאַר טאָג, נאָך אײדער
ס'האָט דער האָן אַ קריי געטאָן,
און איך לויף אַוועק אין חדר
און איך קום דער... לעצטער אָן.

אַ פאַרסאָפּעטער פון יאָגן
כ'האָב זיך קוים אַריינגעקוועטשט,
הער איך נישט דעם רבינס זאָגן
און איך כאַפּ די ערשטע פּעטש.

גאָט האָט מיך געשטראָפט מיט לעבן
און קיין ברירה איז נישטאָ,
דאַרף מען אויסלעבן דאָס לעבן
ביזן דנאָ.

בין איך הויך, בין אויסגעוואַקסן,
באַלד דערגרייך איך ביזן סטויג,
מעסט דער דאָקטער מיר די אַקסל
און פאַרשרייבט: ער טויג!

שיקט מען מיך צו די סאָלדאַטן
מיט די אָפּגעגאָלטע קעפּ,
שילט מען מיך אין טאַטנס טאַטן
און איך כאַפּ די ערשטע קלעפּ.

גאָט האָט מיך געבענטשט מיט לעבן
איז ער גאַרנישט אַזוי זיס,
מוז מען נעמען עס דאָס לעבן
ווי עס איז.

נעם איך עס, ברי אָפּ די פינגער
ביי די לעכלעך פון קלאַרנעט,
זינג איך בעסער, ווער אַ זינגער
אַ פּאָעט.

זינג איך מיר אַ יידיש לידל,
זאָגט דער גוי, איך שילט אים גאָר
און פאַרשיקט מיך ווייט, צו אַל די
ווייסע יאָר.

גאָט האָט מיך געבענטשט מיט לעבן,
מיך געלאָזט אין וואַלד אַליין,
וויל איך נישט אַזאַ מין לעבן
עלנט ווי אַ שטיין.

רייס איך זיך אַרויס פון דאָרטן,
פונעם וויסטן ווילדן וואַלד,
קום איך אָן אין אייגענעם גאָרטן,
בין איך אַלט.

גרייטן ט. כ'האָב אויך שטרודל און אַנ־דער געבעקס וואָס ד'האָסט ליב. כ'האָב עס בעכטן געקויפט, ווי נאָר האָסט גע־האָט צוגעשטימט צו קומען אַהיים צו אַ־געגענען דעם ראַביי.

מילטאָן האָט זיך אויסגעדרייט מיטן פּנים צו איר, געקוקט אויף אירע בלויע אויגן, פון וועלכע ס'האָט אַרויסגעשטראַלט פרייד, כאָטש זיי זענען געווען שטאַרק פאַרטרערט. ער איז אויפגעשטאַנען מיט אַ שפּאָגל נייער פרישקייט אין זיינע אברים. ס'איז געווען אַזאַ פרישקייט וואָס ער האָט געשפּירט אין זיינע בחורישע יאָרן, ווען ער האָט זי באַגעגנט דאָס ערשטע מאָל. ער האָט איר נאָכגעפּאָלגט אין עסצימער אַריין מיט אַן אויפגעלייגט שווייגן, אָבער מיט דרך־ארץ צו איר פאַר נישט פאַרוואַרפן אים איצט זיינע שווערע זינד וואָס ער איז באַגאַנגען קעגן איר און די קינדער. זי איז אַ לייזדי — האָט ער זיך איבערגענומען מיט איר. — זי האָט אַ פאַרגעבנדיקע אײדעלע נאַטור.